

سازمان همکاری اقتصادی

"ایکو"

نویسنده: مرسل "باختری"

۱۴۰۲ هـ ش

شناسنامه کتاب

نام کتاب: سازمان همکاری اقتصادی "ایکو"

مؤلف: مرسل باختری

ایدیت و اهتمام: محمدرضا اخلاقی

ناشر: مطبعه مهر

نوبت چاپ: اول

تیراژ: ۱۰۰ جلد

سال چاپ: ۱۴۰۲هـ ش

محل چاپ: کابل - افغانستان شماره تماس ۰۷۹۸۳۰۲۰۰۶

حق چاپ برای نویسنده محفوظ است!

پیشگفتار

حمد و سپاس بیکران خداوند یکتا را و سلام و صلوات بر محمد مصطفی که بعداز او پیامبر دیگری نمیاید و درود و رحمت خدا، بر خاندان و اصحاب و یارانش.

خداوند متعال را سپاس گذارم که به من توفیق عطا نمود تا طی چند ماه توانستم کتاب خود را تکمیل و به دست نشر بسپارم. این اثر به حیث کتاب درسی برای محصلین پوهنخی های اقتصاد تحریر گردیده است محتویات آن شامل مباحث است که در طول سالیان متمادی برای پوهنخی های اقتصاد در پوهنتون ها تدریس میگردید.

این اثر شامل سه قسمت است که عبارت اند از :-

- ۱- قسمت اول شامل موضوعات است که به معرفی سازمان ایکو در افغانستان پرداخته میشود.
- ۲- قسمت دوم شامل موضوعات میشود سازمان همکاری ایکو در ایران معلومات داده میشود.
- ۳- قسمت سوم شامل موضوعات عمومی است که مورد بحث قرار داده میشود.

مطالعه و فهم دقیق موضوعات شامل این کتاب خواننده را به اساسات همکاری های ایکو در افغانستان و کشور های عضو منطقه وارد ساخته و زمینه را برای درک مطالعه پیشرفت مساعد میسازد. امید است مطالعه این اثر نه تنها برای محصلین پوهنخُی های اقتصاد بلکه برای کارکنان در امور اقتصادی و سایر علاقمندان سازمان همکاری های ایکو مفید واقع شده بتواند. همچنان با توجه به نکات یاد شده میتوان گفت که این اثر بدون شک خالی از نواقص و اشتباهات نبوده است و اگر کدام اشتباه صورت گرفته باشد پوزش میخواهم.

مرسل "باختری"

فهرست مطالب

مقدمه ۹

فصل اول: سازمان همکاریهای ایکو در افغانستان

معرفی سازمان ایکو (ECO Organization)، (C-Cooperation)، (E-Economic) ۱۴

اهمیت و ضرورت سازمان ایکو ۱۸

اهداف ایکو ۲۰

جایگاه افغانستان در ایکو ۲۲

وظایف ایکو در افغانستان ۲۹

چالشها فرا راه گسترش همکاریهای ایکو ۳۰

فصل دوم: سازمان همکاریهای ایکو در ایران

تاریخچه سازمان ایکو ۱۳

همکاری اقتصادی ایران با برخی از اعضای ایکو ۱۶

نقش ایران در ایکو ۲۱

ساختار تشکیلاتی ایکو ۲۳

روابط داخلی و خارجی ایکو	۲۹
توافقیهای ایکو برای توسعه مناسبات اقتصادی	۳۳
تعامل دیوان محاسبات جمهوری اسلامی ایران با سازمان ایکوسای	
.....	۳۹

فصل سوم : معلومات عمومی در باره ایکو

اعضای جدید	۲۹
علل و انگیزه های اعضای جدید برای پیوستن به ایکو	۳۰
عضویت در سازمان ایکو	۳۱
طرحهای همکاری منطقه ایکو	۳۴
موسسات منطقه ای:	۳۷
عوامل موثر در گسترش همکاریها در ایکو(نقاط همگرایی)	۳۸
کارگزاریهای تخصصی و موسسات منطقه ای ایکو	۳۹
ایکو سیستم نوآوری و تولیدی	۴۴
تعامل ایکوسای با سازمان همکاری اقتصادی (ایکو)	۴۴
ساختار تعرفه در ایکو	۴۸
دستاوردهای سازمان عمران منطقه آر.سی.دی	۵۳

- همکاری های اصلی منطقه ای ۵۴
- ویژگی های عمومی کشورهای عضو ایکو ۵۵
- ارزیابی متغیرهای موثر در شکل گیری سامانه منطقه ای در چارچوب ایکو .. ۵۶
- اهمیت ژئوپولیتیکی ایکو..... ۷۴
- موسسه های اقتصادی ایکو ۸۲
- موافقت نامه های اقتصادی ۸۵
- منافع اقتصادی همکاری های دو جانبه و چند جانبه ۸۶
- نتیجه گیری ۸۸
- پیشنهادات ۹۵
- منابع و مآخذ ۹۷

مقدمه

ایکو یک سازمان منطقه ای با اهداف اقتصادی است که از سه قدرت عمده منطقه خاور میانه و چند کشور دیگر از آسیانه میانه تشکیل گردیده است.

پیشرفت تکنیک و تکنالوژی، تقسیم بین المللی کار و موج گریز ناپزیر جهانی شدن سبب شده تا جهان روز به روز نزدیک تر، فشرده تر و وابسته تر گردد و به این حقیقت صحنه بگذارد که دیگر هیچ کشوری به تنهایی نمیتواند همه نیازمندیهای خود را را مرفع سازد، بلکه برای ادامه حیات و توسعه پیشتر و تامین رفاه همه گانی نیازمند همکاری و همگرایی اقتصادی و سیاسی با دیگر کشور ها میباشد و هیچ کشوری نمیتواند از روند همگرایی در منطقه خود را بی نیاز بداند. پیوستن و یا ایجاد ایکو یک سازمان منطقه ای با اهداف اقتصادی است که از سه قدرت عمده منطقه خاور میانه و چند کشور دیگر از آسیانه میانه تشکیل گردیده است. روند همگرایی در سیاست و اقتصاد بین الملل، از الزامات اساسی حفظ موقعیت و حیثیت دولتها بوده و نمیتوان به طور جداگانه از این روند به اقتصاد پویا دست یافت. به همین منظور کشورها اقدام به تاسیس و ایجاد اتحادیه ها و سازمانهای مختلف میکنند به بهترین وجهی ممکن این همکاریها و

همگرایی ها را به ثمر برسانند. سازمان ایکو یکی از این سازمانهاست که به خاطر رشد و انکشاف همکاریهای چندجانبه کشورهای منطقوی شد.

سازمانهای منطقوی سازمانهای هستند که در یک منطقه خاص از یک قاره بوجود میآیند و فقط کشورهای واقع در آن منطقه میتوانند به عضویت آن در آیند. هدف این سازمانها گسترش همکاری میان کشورهای همان منطقه میباشد افغانستان نیز شامل این قاعده میباشد و بیشتر از سایر کشورهای همگرایی منطقوی و عضویت در اتحادیه ها و سازمانهای منطقوی نیازمند است. برای تثبیت جایگاه افغانستان در سازمان ایکو ضرورت است تا اهمیت جغرافیایی و اهداف ایکو توضیح و به تعقیب آن جایگاه افغانستان در ایکو، فرصتها و چالشها فرا روی آن بررسی و علل آن توضیح شود

سازمان همکاری های ایکو با هدف اعتلای سطح زندگی اقتصادی مردم منطقه در ۱۹۸۴ تاسیس گردید. افغانستان، تاجیکستان، قزاقستان، آذربایجان، قرقیزستان، ازبکستان، ترکمنستان در سال ۱۹۹۲ به این سازمان ملحق شدند. از جمله اهداف دیگر سازمان گسترش تجارت دادن منطقه ای و فرا منطقه ای و همچنین تلاش در جهت ادغام تجارت کشورهای منطقه با تجارت جهان است. سازمان

آر. سی. دی به سازمان ایکو و افزایش تعداد کشور های عضو به ده کشور این سازمان به عنوان سازمان منطقه ای نقش ویژه ای پیدا کرد. برای ادامه حیات و توسعه بیشتر و تامین رفا همه گانی نیازمند همکاری و همگرایی اقتصادی و سیاسی با دیگر کشور ها میباشد و هیچ کشوری نمیتواند از روند همگرایی در منطقه خود را بی نیاز بداند. پیوستن و یا ایجاد روند همگرایی در سیاست و اقتصاد بین المللی، از الزامات اساسی حفظ موقعیت و حیثیت دولتها میباشد و نمیتوان به طور جداگانه از این روند به اقتصاد پویا دست یافت. به همین منظور کشور ها اقدام به تاسیس و ایجاد اتحادیه ها و سازمانهای مختلف میکنند تا بتوانند به بهترین وجهی ممکن این همکاریها و همگرایی ها را به ثمر برسانند.

افغانستان پیوسته از اعمال محدودیتهای مختلف در عرصه ترانزیتی کالاهای صادراتی وارداتی خود به بنادر بین المللی چون بندر عباس و کراچی در رنج میباشد و بارها اموال تجارتي تاجران افغان از سوی دولتهای ایران و پاکستان به بهانه های مختلف توقف داده شده و بعضا این اموال یا از بین رفته و یا هم تاریخ مصرف آن گذشته است که خسارات هنگفتی را به تاجران افغان به بار آورده است. اهداف عمده این سازمان پیمان همکاری های فنی، فرهنگی، اقتصادی و نیز

مبادله آزاد می‌باشد. ترتیب دادن ملاقات‌هایی بین دست اندرکاران امور اقتصادی - صنعتی کشور های عضو، همسان سازی رو به همان تجاری در جهت بهبود وضعیت تجاری و اقتصادی فی مابین کشورهای عضو، ارتقای شرایط برای توسعه پایدار اقتصادی و افزایش سطح زندگی و رفاه مردم در کشور های عضو، تدوین برنامه مشترک جهت توسعه منابع انسانی و بهره برداری از منابع طبیعی و همچنان عوامل اقتصادی بخش دیگر از علل عدم دستیابی به جایگاه مناسب برای ایکو است وجود سیستم‌های اقتصادی متفاوت در برخی کشور های عضو، تفاوت سهم بخش دولتی در تولید و ضرورت افزایش سهم بخش خصوصی در اقتصاد باید مدنظر قرار گیرد.

با احترام

مرسل "باختری" لیسانسه اقتصاد

فصل اول: سازمان همکاریهای ایکو در افغانستان

معرفی سازمان ایکو (E-Economic)، (C- Cooperation)، (O-Organization) ECO

سازمان همکاری اقتصادی ایکو در ابتدا با مشارکت سه کشور ایران، پاکستان و ترکیه بر اساس معاهده ازمیر و با هدف اعتلای سطح زندگی اقتصادی مردم منطقه در ۱۹۸۴ تاسیس گردید. افغانستان، تاجیکستان، آذربایجان، ازبکستان، ترکمنستان، قزاقستان، قرقیزستان در ۱۹۹۲ به این سازمان ملحق شدند. از جمله اهداف دیگر سازمان گسترش تجارت دادن منطقه ای و فرا منطقه ای و همچنین تلاش در جهت ادغام تجارت کشور های منطقه با تجارت جهان است. اداره امور ایکو در وزارت امور خارجه به منظور ارتقای سطح همکاری ها بین کشور های عضو شکل گرفت. در این رابطه اداره ایکو با وزراتخانه ها و سازمان های داخلی و خارجی مرتبط همکاری میکند. در واقع این اداره مسولیت هماهنگی بین نهاد های داخلی با دبیر خانه و طرفهای زیر در سایر کشور های عضو را به عهده دارد.

۱- دانشمندان اکادمی علوم و پوهنتون کابل، کتاب دایرته المعارف، جلد اول، نشریه اکادمی علوم افغانستان، سال ۱۳۸۶، صفحه ۹۸۸.

سازمان همکاری اقتصادی ایکو مخفف نام یک سازمان اقتصادی منطقه ای است سه کشور ایران، پاکستان و ترکیه در سال ۱۳۴۱ (۱۹۶۲) نخستین بار این سازمان را به نام "آر. سی. دی" یا سازمان همکاری عمران منطقه ای پایه ریزی کردند. طبق اساسنامه این سازمان ایکو برای بهبود شرایط توسعه اقتصادی پایدار کشورهای عضو تلاش میکند و برای حذف تدریجی موانع تجاری در این منطقه فعالیت دارد. وظیفه اصلی آن به عنوان مرجع ملی "اصلی" هماهنگ

کننده ارتباط نهاد ها و دستگاه های اجرایی با دبیر خانه و نمایندگی
 داریم در ایکو یک یا دو کارشناس با توجه به اهمیت و حجم کار در هر
 یک از مدیریت های فوق در اداره امور ایکو مشغول انجام وظیفه است.

به عنوان مثال کلیه فعالیت های صنعت کشاورزی و توریسم منطقه
 از طریق کمیته صنعت اداره ایکو با نهاد های داخلی و همچنین نهاد
 های خارجی در کشور های منطقه هماهنگ میگردد. هر یک از
 مدیریت های سازمان نیز سالیانه کارگاه های آموزشی و همچنین
 اجلاس های را در سطح کارشناسی، مقامات ارشد برگزار میکنند. پس
 از تبدیل شدن سازمان " R C D " به سازمان " ECO " و افزایش

تعداد کشور های عضو به ده کشور این سازمان به عنوان یک سازمان منطقه ای نقش ویژه ای پیدا کرد کشور های که دارای فرهنگ و تاریخ مشترک هستند و در یکی استراتژیک ترین منطق جهان واقع شده اند. با این زمینه نیاز به احیا بخش فرهنگی احساس شد. هدف عمده این سازمان همکاری مشترک اقتصادی بین کشور های عضو میباشد تا بتوانند مشکلات اقتصادی خود را از طریق همکاریهای اقتصادی و تشریک مساعی تقلیل داده و یا رفع نمایند.

جلسات این به شکل سالانه و به ترتیب در یکی از کشور های عضو برگزار میگردد و سران کشورهای عضو در آن اشتراک مینمایند. در جلسه نظر به اجندا مرتبه هر عضو ، حدود و اندازه امکانات همکاریهای مالی و تخنیکی و همچنان از مشکلات و پرابلمهای اقتصادی کشور خود گزارشی به جلسه عمومی ارایه میناید و در اخیر نظر به گزارشهای ارایه شده و جستجو جهت توسعه و انکشاف همکاریها با همدیگر تصامیم لازم اتخاذ میگردد. از اینکه کشورهای عضو این سازمان، دارای خصوصیات و مشخصات مشترکی از نظر فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، منابع طبیعی و معدنی (نفت و گاز، مس، آهن، زغال سنگ، یورانیوم، نمک و احجار قیمتی) و زراعتی (گندم، جو، جواری، نیشکر، پنبه، میوه ها و سبزیها) میباشدند. در یکی

از جلسات اخیر خویش به این نتیجه رسیدند که کشورهای عضو به طور مشترک، با هماهنگی کامل میتوانند همکاریهای اقتصادی خود را بیشتر، مفیدتر و مثمرتر با همدیگر سازند، در غیر اینصورت نمیتوانند به تنهایی با کشورهای پیشرفته جهان رقابت کامل نمایند، برای رسیدن به این هدف مصمم هستند تا نظر به خصوصیات و مشخصات مشترک طبیعی و زراعتی خود به ایجاد و تشکیل اتحادیه ها و کوپراتیفاهای مشترک المنافع در این سازمان اقدام نمایند.

اهمیت و ضرورت سازمان ایکو

این سازمان با ده کشور عضو بیشتر از ۳۷۰ میلیون نفوس و (۸۶۲۰۶۹۷) کیلو متر مربع مساحت و مشترکات تاریخی و فرهنگی در یک منطقه همم جیواکانومیک وجیواستراتیژیک واقع شده است که در صورت مدیریت درست توان آنرا دارد که به یکی از قدرتهای مهم اقتصادی تبدیل شود، زیرا از یک سو دارای منابع طبیعی فراوان میباشد (مانند: نفت، گاز، مواد فلزی) (از جمله مس، طلا، المونیم) و ذخایر غیر فلزی و قوای فراوان کار) و از سوی دیگر موقعیت جغرافیایی این کشورها با داشتن مرز مشترک با اروپا، خلیج فارس، روسیه، چین، هند به اهمیت اقتصادی این کشورها افزوده است، طوریکه ایران به عنوان بزرگترین تولید کننده نفت و گاز در منطقه ایکو، ترکیه به

مثابه دروازه ایکو به اروپا و افغانستان پل ارتباطی میان کشور های آسیای میانه و آسیای جنوبی از مهمترین مزیت های ایکو در زمینه تجارت در منطقه و جهان به حساب میاید.^۱ هر گاه از این مزیت ها به وجهی احسن استفاده شود، میتواند نقش ارزنده را برای این کشور ها در سطح منطقه و بین المللی داشته باشد. اصول اساسی این همکاری ها بر مبنای برابری و تساوی حقوقی این کشور ها استوار میباشد. این همکاریها زمینه را برای تشریک مساعی برای کسب دسترسی آزادی به بازار های جهانی برای صدور مواد خام و جذب محصولات کشور های عضو، تلاش مشترک به خاطر هماهنگی دیدگاه ها به هدف سهم گیری در پلانگذاریهای منطقوی و جهانی و گسترش هر چه بیشتر همکاریهای اقتصادی، تبادل اطلاعات در عرصه های تعلیمی، تحقیقاتی، تخنیکی و فرهنگی میباشد.

^۱- ابراهیمی نژاد، مهدی. سازمانهای مالی و پولی بین المللی، تهران(سمت)

اهداف ایکو

طبق اساس نامه این سازمان موارد آتی اهداف آنرا تشکیل میدهد:^۱

- ارتقای شرایط برای توسعه پایدار اقتصادی و افزایش سطح زنده گی و رفاه مردم در کشور های عضو؛
- گسترش تجارت بین کشور های عضو از طریق تامین دسترسی آزادانه تر به بازار های یک دیگر؛
- تلاش در جهت ادغام تجارت کشور های عضو با تجارت جهانی؛
- ارتقا و تحکیم همکاریهای علمی، فنی، اقتصادی-اجتماعی، فرهنگی و علائق معنوی بین دول عضو؛
- توسعه ارتباطات و زیر بنا های حمل نقل و اتصال پایتخت های کشور های عضو به یکدیگر از طریق احداث شاهراه های مواصلاتی، راه آهن، و خطوط هوایی؛

^۱- ابراهیمی نژاد، مهدی، سازمانهای مالی و پولی بین المللی، انتشارات سمت، صفحه

- توسعه همگرایی بخش دولتی و خصوصی با تاکید بر آزاد سازی اقتصادی؛

- تدوین برنامه مشترک جهت توسعه منابع انسانی و بهره برداری از منابع طبیعی؛

تعیین اهداف فوق گویا این واقعیت است که کشور های عضو به این باور هستند که نمیتوانند در همه امور و ساحات با معیار ها و شرایط رقابتی خدمات و اشیا را تولید و عرضه نمایند، بلکه با اختصاص به رشته های تخصصی و مزیت های تولیدی میتوانند وارد بازار جهانی شوند.

جایگاه افغانستان در ایکو

برای کشور های محاط به خشکه ما که شدیداً نیازمند راه یافتن به بحر است عضویت در این سازمان میتواند زمینه راه یابی به بنادر بین المللی؛ مانند: بندر عباس در ایران، بندر کراچی در پاکستان را مهیا سازد، وابستگی شدید اقتصادی و تجارتي افغانستان به خارج و عدم دسترسی به آبهای بین المللی و راه های دشوار گذروبی ثبات انتقال کالا به افغانستان از ویژه گیهای مسایل اقتصادی و تجارت افغانستان میباشد و عضویت در چنین سازمان تجارتي میتواند حلال چنین مشکلات باشد.

به همین خاطر افغانستان در سال ۱۳۷۲ به عضویت ایکو در آمد تا با استفاده از تسهیلات که این سازمان برای اعضایش فراهم میکند جایگاه در عرصه تجارت بین المللی پیدا کرده و از این طریق به بازار های جهانی راه یابد و کشور های عضو نیز بتوانند از موقعیت مناسب جغرافیایی، ترانزیتی و زمینه های سرمایه گذاری در افغانستان استفاده کنند.^۱

از جمله ده کشور عضو سازمان ایکو شش کشور محاط به خشکه است و افغانستان با ۵ آن دارای سرحد مشترک میباشد. منطقه ایکو با ظرفیت بالقوه و موقعیت استراتژیک که دارد، به خوبی میتواند به یک بلوک اقتصادی نیرومند بدل شود. بنا بر آن در سال ۱۹۹۵م استراتژی همکاری های اقتصادی و به خصوص تجارتی را طرح کردند که عمده ترین آن را موضوعات آنی تشکیل میداد:

- رفع هر چه بیشتر موانع تجارت در منطقه ایکو و توسعه تجارت منطقوی؛

^۱- آقای، سید داوود-اصغری حقیقی. سازمانهای بین المللی، کابل انتشارات سنجش، چاپ اول، سال ۱۳۸۱، صفحه ۲۲۵-۲۲۶.

- افزایش همکاریهای اقتصادی به هدف سهم گیری در رشد تجارت جهانی؛
- الغای پالیسی های تجارتی و شرایط تجارتی غیر منصفانه برای کشور های عضو؛
- مشارکت کاملتر در پروسه جهانی شدن.

در جولای ۲۰۰۳ م این سازمان موافقنامه تجارتی را جهت تقویت تجارت در سطح منطقه و فراتر از آن طرح کنند. هدف این موافق نامه رفع موانع تجارت و ایجاد ساحه تجارت آزاد در منطقه ایکو تا سال ۲۰۱۵ بود. یکی از ارگانهای فعال ایکو اتاقهای تجارت و صنایع آن میباشد که هفتمین اسامبله عمومی آن به تاریخ ۲۰ اپریل ۲۰۰۴ در شهر کابل تدویر یافت، هدف از تدویر این کنفرانس مذاکرات در مورد تعامل و همکاری منطقوی، فرصتها و چالشهای کار و فعالیت در افغانستان و تصامیم در ارتباط موقعیت دایمی سکرتریت ایکو و ساختار پیشرفت میکانیزم عمومی سازی و بهتر ساختن اوضاع میان اعضای اتاق تجارت ایکو و سایر موضوعات به ارتباط فعالیتهای سازمان میباشد. ایکو برای ایجاد روابط بین کشور های منطقه و عضو جهت تهیه برنامه های مشترک توسعه و استفاده موثر و مثمر

پیوسته تلاش نموده است و علاوه از آن سعی بر آن داشته است تا همکاریهای علمی، تکنیکی، هنری و غیره را در سطح منطقه بهبود بخشد. همچنان تلاش نموده تا موازی به خواست زمان اهداف خود را تجدید و اولویت بندی نماید، چنانچه همکاری در ساحات انرژی، تجارت، حمل و نقل، زراعت، کنترل و جلوگیری از کشت و زرع مواد مخدر در اولویت کاری این سازمان قرار دارد. اما تا هنوز نتوانسته است به یک سازمان مهم و فعال اقتصادی طوریکه ظرفیت های بالقوه آن ایجاب مینماید تبدیل شود، برای این گفته خود به طور نمونه از چند نشست و چگونگی فیصله های آن یاد آور میشوم: ۱۷ همین کنفرانس وزرای خارجه کشور های عضو ایکو در سال ۱۳۸۶ در شهر هرات دایر گردید با این روی کرد که افغانستان تنها از طریق تعمیق و گسترش همکاریهای منطقوی میتواند مسیر امن و مطمئن انتقال کالا های تجارتي را برای خود مهیا نماید، پیشنهاد های را برای بهبود وضعیت این سازمان و گسترش همکاری بین اعضای سازمان به خصوص در عرصه روابط تجارتي و ترانزیتی و تبادل افکار در میان نسل جوان این کشور از جانب افغانستان بدست آورد که مورد تایید نیز قرار گرفت، ولی تا اکنون هیچ تحولی اقتصادی برای افغانستان رونما نگردیده است. بر عکس افغانستان پیوسته از اعمال محدودیتهای مختلف در عرصه ترانزیتی کالاهای صادراتی و وارداتی

خود به بنادر بین‌المللی چون بندر عباس و کراچی در رنج بوده و بارها اموال تجارتهای تاجران افغان از سوی دولتهای ایران و پاکستان به بهانه‌های مختلف توقف داده شده و بعضاً این اموال یا از بین رفته و یا هم تاریخ مصرف آن گذشته است که خساراتهای هنگفتی را به تاجران افغان به بار آورده است.

عضویت در ایکو و تسهیلات را که این سازمان میبایست برای افغانستان بوجود بیاورد هیچگاهی جنبه علمی بخود نگرفت. با وجود اینکه افغانستان به مثابه پل ارتباطی میان کشورهای آسیای میانه و آسیای جنوبی قرار دارد و میتواند در تجارت منطقه نقش ترانزیت را ایفا کنند و همچنان منحصیث بزرگترین بازار اموال کشورهای عضو به آنها مفید تمام شود، تا هنوز هیچگونه استفاده از این مزیت صورت نگرفت است. افغانستان پروژه‌های زیاد را به سکرتریت ایکو پیشنهاد کرده است. که بعضی از آنها جنبه علمی را به خود گرفته اند؛ مانند: پارک نوروزدهم‌زنگ در کابل به کمک ایکو اعمار گردیده است. کمک در عرصه بازسازی باغ وحش کابل، پارک ایکو در شهر هرات، کمک به شاروالی کابل نمونه‌های بارز از توجه این سازمان به افغانستان است. مگر افغانستان به کمک‌های بیشتر این سازمان جهت تقویه تجارت با کشورهای عضو نیاز دارد. چرا که افغانستان خط آهن

سراسری ندارد، میدانهای هوایی مجهز و استندرد که به عنوان دهلیز های ترانزیتی استفاده شود ساخته نشده ، سرکهای که بتواند ظرفیت انتقال محوله های بزرگ کالا را از آسیای میانه به آسیای جنوبی داشته باشد هنوز ایجاد نشده است.

همچنان کشورهای همسایه و عضو ایکو در تامین امنیت افغانستان نه تنها کمکی نکردند بلکه بعضا باعث شدت نا امنیها میشوند که این امر سبب شده تا پروژه تاپی جنبه عملی به خود نگیرد. به همین ترتیب در سال ۲۰۰۴ در نشست دوشنبه اعضای ایکو بودجه را برای بازسازی افغانستان به تصویب رسانیدند که بر اساس گزارش مالی ایکو ۱۵۰ هزار دالر برای ساخت یک مدرسه در بامیان و بیش از ۱ میلیون دالر برای اعمار شفاخانه در ولایت فاریاب اختصاص داده شد که تا هنوز هیچکدام از این پروژه ها عملی نشد. باز سازی بند های کوچک آبگردان ، بازسازی فارمهای تحقیقاتی زراعتی و پیشنهاد چند پروژه کوچک توسط وزارت اقتصاد افغانستان به ارزش ۵ میلیون دالر از جمله طرح های پیشنهاد شده افغانستان به ایکو بوده که هیچ گونه ترتیب اثر داده نشده است. یکی دیگر از طرحهای عمده سازمان ایکو احیای دوباره راه ابریشم که بخش عمده آن از افغانستان میگذرد بود. با

گذشت چندین سال از این طرح هیچگونه بر نامه برای بهره برداری از این راه و آغاز بکار مسیرراه ابریشم روی دست گرفته نشده است.

با وجود اینکه کشور های عضو سازمان ایکو از موقعیت مناسب جغرافیایی برخوردار بوده و دارای ظرفیتهای بالقوه فراوان میباشند و اهداف بلند بالای را پیش روی خود قرار داده اند و فعالیتهای این سازمان به اساس اسناد بر محور های تجارت و سرمایه گذاری، حمل و نقل و ارتباطات از راه دور، انرژی، مواد معدنی، حفاظت از محیط زیست، صنعت، سیاحت، منابع انسانی، توسعه پایه دار، پژوهشهای اقتصادی و روابط بین الملل استوار است.

وظایف ایکو در افغانستان

- کمک به برنامه های توسعه در زمینه های همکاری های اقتصادی از جمله تجارت، صنعت، کشاورزی، گردشگری، خدمات فنی مهندسی و بانکداری با برقراری ارتباطات نزدیکتر بین شرکتهای بخش خصوصی کشور های عضو؛^۱

- جلب نظر و تشویق بالاترین مرجع تجاری و صنعتی کشور های عضو به افزایش به مبادلات تجاری بین این کشور ها به دولتها؛

- ترتیب دادن ملاقاتیهای بین دست اندرکاران امور اقتصادی-صنعتی کشور های عضو؛

- ارایه پیشنهاد های لازم برای توسعه روابط تجاری-صنعتی بین کشور های عضو از سوی کشور های عضو؛

- همسان سازی تجاری در جهت بهبود وضعیت تجاری و اقتصادی فیما بین کشور های عضو؛

^۱ - علی تک روستا، کتاب سازمانهای پولی، مالی و اقتصادی بین المللی، چاپ اول، ناشر، دانشکده علوم اقتصاد ایران، سال ۱۳۸۷، صفحه ۱۰۵-۱۰۶.

چالشها فرا راه گسترش همکاریهای ایکو

عمده ترین موانع همکاری های ایکو که باعث عدم موفقیت کشور های عضو گردیده است عبارتند از: ^۱تداخل منافع کشور های عضو، اختلافات مرزی، جنگ داخلی و فقدان امنیت، تفاوت نظامهای سیاسی، اختلافات سیاسی و ترجیح منافع سیاسی بر منافع اقتصادی، تحولات منطقه یی و رقابت های نامریی میان اعضای سازمان، توسعه تفکرات ناسیونالیستی و قومیت گرایی، فقدان اطمینان برخی اعضا نسبت به کشور های دیگر عضو، عدم موجودیت نهاد های لازم برای حمایت از روابط تجاری منطقوی برخی کشور های عضو و امثال آن.

همچنان عوامل اقتصادی بخش دیگر از علل دستیابی به جایگاه مناسب برای ایکو است، وجود سیستمهای اقتصادی متفاوت در برخی کشور های عضو، تفاوت سهم بخش دولتی در تولید و ضرورت افزایش سهم بخش خصوصی در اقتصاد باید مدنظر قرار گیرد. به همین ترتیب تفاوت ساختار اقتصادی کشور های عضو، چالش عمده دیگر در گسترش مناسب تجارتي میان اعضای این سازمان میباشد.

^۱ - غفوری، محمد. سازمانهای بین المللی، تهران (سمت) ۱۳۸۶، صفحه ۲۱۸.

اجرای مقررات متفاوت در قبال کشور های مختلف طرف معامله، توقیف غیر قانونی کالا ها و انتقال لاریبها، وضع و اخذ مالیاتهای متعدد، مبادله غیر قانونی کالا در برخی مرز ها میان اعضا، مشکل تبدیل پول ملی آسیای میانه به اسعار معتبر، فقدان نظام حمل و نقل کارا و موثر میان اعضا، علاقه مندی عضویت در دیگر اتحادیه ها از جانب بعضی از کشور ها عامل دیگری در بی توجهی به فعالیت و همکاری بوده است؛ به طور مثال: تلاش ترکیه (که یکی از کشور های کلیدی عضو ایکو میباشد) برای پیوستن به اتحادیه اروپاست که این کشور را از حضور فعال در ایکو باز داشته است. به همین خاطر برگزاری جلسات سالانه در سطح وزرای خارجه با رهبران کشور های عضو بیشتر جنبه نمادین و دیپلماتیک داشته و هر گونه توافق در میان اعضای سازمان با وجود که بسیار مهم و حیاتی هم بوده است به دلیل وجود اختلافهای سیاسی عملی نشدند. تا زمانیکه اختلاف بین کشور های عضو وجود داشته باشد امکان تحویل جدی در نقش ایکو وجود نخواهد داشت.

فصل دوم: سازمان همکاریهای ایکو در ایران

تاریخچه سازمان ایکو

سازمان همکاری "ایکو" شامل ۱۰ کشور اسلامی غرب آسیاست و دبیر خانه آن در تهران قرار دارد. این سازمان به لحاظ وسعت و جمعیت دومین سازمان همکاری منطقه ای در جهان است و ۴۰۰ میلیون نفر را در خود جای داده است. این سازمان در سال ۱۳۴۳ ابتدا با نام سازمان عمران منطقه ای یا آر. سی. دی. با عضویت کشور های ایران، پاکستان، و ترکیه آغاز بکار کرد.^۱ و بعد از مدتی با نام "ایکو" دوره جدید فعالیت های خود را در عرصه جهانی آغاز نمود. این سه کشور از دیر باز دارای پیوند های تاریخی با یکدیگر بوده و فلسفه وجودی این سازمان را باید در شرایط سیاسی، اقتصادی حاکم بر فضای این کشورها در سال های دهه ۱۹۶۰ جستجو کرد. در واقع این سازمان در راستای تحقق برنامه "اتحاد برای پیشرفت" که از سوی دولت امریکا برای جلوگیری از ایجاد انقلاب در کشور های وابسته به امریکا طراحی شده بود بوجود آمد. هدف نهایی این سازمان توسعه اقتصادی و بالا بردن سطح زندگی مردم از طریق گسترش روابط اقتصادی میان کشور های عضو بود. محدودیت ذخایر ارزی، نیاز به اجرای

^۱ - دکتر مهدی ابراهیمی نژاد، کتاب سازمانهای مالی و پولی بین المللی، چاپ اول، نشریه تهران، سال ۱۳۹۱، صفحه ۲۲۲-۲۲۳.

طرحهای صنعتی، دسترسی به تکنولوژی روز و ارتقا سطح رفاه در منطقه، از جمله دلایل دیگر ایجاد آر. سی. دی. بود.

در راستای تحقق اهداف فوق، در آوریل سال ۱۹۷۶ سران سه کشور یاد شده در ازمیر ترکیه گرد هم آمده و در خصوص موضوعات ذیل به توافق رسیدند:

- مبادله آزاد کالاها از طریق انعقاد قرار دادهای بازرگانی.
- برقراری مناسبات بیشتر بین اتاق های بازرگانی کشور های عضو و تاسیس اتاق بازرگانی مشترک.
- بهبود شرایط حمل و نقل هوایی در منطقه و ایجاد یک خط هوایی مجهز.
- مطالعه در خصوص امکان توسعه همکاری بیشتر در خصوص کشتیرانی.
- مطالعات در خصوص احداث راه و راه آهن بین سه کشور.
- لغو تشریفات مربوط به روادید مسافری بین سه کشور.
- اعطای بورس و برقراری همکاری های فنی از طریق اعزام کارشناس.
- توسعه همکاریهای فرهنگی.

- تاسیس مراکز فرهنگی و هنری جهت مطالعه مسایل فرهنگی، تاریخی و تمدن سه کشور.

مساحت تحت پوشش این سازمان که از بزرگترین و مهمترین پیمانهای منطقه ای است تقریباً، برابر با ۷ میلیون و ۲۱۱ هزار کیلومتر مربع بوده و پهناورترین کشور این سازمان جمهوری قزاقستان با وسعتی معادل ۲ میلیون و ۷۰۰ هزار کیلومتر مربع، و کم وسعت ترین آن جمهوری آذربایجان ۸۶ هزار و ۶۰۰ کیلو متر مربع میباشد.

در بین کشورهای عضو ایکو، پاکستان پرجمعیت ترین، و ترکمنستان کم جمعیت ترین کشور عضو این سازمان میباشد.

سازمان ایکو را میتوان از جهتی یک سازمان بین قاره ای دانست، زیرا ۲ کشور عضو آن ترکیه و آذربایجان اگر چه از نظر جغرافیایی و فرهنگی در آسیای غربی قرار دارند، ولی از نظر سیاسی جزو کشورهای اروپایی محسوب میشوند.

همکاری اقتصادی ایران با برخی از اعضای ایکو

در سالهای اخیر، روابط اقتصادی ایران با تعدادی از اعضای تازه وارد ایکو، وارد مرحله جدیدی شده است و همکاریهای اقتصادی را نیز در بر گرفته است. در این بخش به طور مختصر به این همکاریها اشاره ای میشود:

مناسبات اقتصادی ایران و آذربایجان. امضای قرار داد ۳۲۵

میلیون دلاری نفتی (از کل سرمایه گذاری ۸ میلیارد دلاری آن که ۴ میلیارد بشکه ذخایر سه حوزه نفتی را دربر میگرفت) بین ایران با کنسرسیوم نفت آذربایجان که قرار بود جمهوری اسلامی ایران انجام دهد، با مخالفت جدی امریکا رو به رو شد. پس از آن همکاری ایران در پروژه نفتی شاه دنیز مطرح شد که این قرار داد با حدود ۱۵۰ میلیون دلار سرمایه گذاری شرکت صنایع نفت (اوپک) منعقد شد. مشارکت جمهوری اسلامی ایران با انتقال خط لوله نفت آذربایجان نیز بامداخله شرکتهای امریکایی و تغییرمسیر خط لوله، که به هیچ وجه جنبه اقتصادی نداشته است، منتفی شد.

آذربایجان پس از ترکیه عمده ترین شریک تجاری ایران در بین اعضای ایکو است. کالاهای صادراتی ایران به آذربایجان شامل مواد

غذایی، انواع میوه و آب میوه، سبزیها، سرامیک، تولیدات شیمیایی، کاغذ، محصولات چرمین، آهن، فولاد، الیاف، و مواد پلاستیک، مواد شوینده، منسوجات، تولیدات آلومینیومی و مواد معدنی است. و واردات ایران از جمهوری آذربایجان عمدتاً شامل گازوئیل، ورق و صفحات فولادی، تولیدات آلومینیومی، مواد معدنی، الیاف پشمی، چوب و الوارو کالاهای ساخته شده است.^۱

مناسبات اقتصادی ایران و قرقیزستان. مناسبات ایران و

قرقیزستان در حال توسعه است. قرقیزستان مصمم به ادامه این توسعه است و ۳۰ سند همکاری و فعالیت مشترک، زمینه مساعدی را برای این توسعه فراهم کرده است. لغو اخذ مالیات مضاعف و گشایش دفتر بازرگانی قرقیزستان در تهران از برنامه های انجام شده در این مورد بوده است.

جمهوری اسلامی ایران کالا هایی نظیر البسه و پوشاک، منسوجات، الیاف مصنوعی، شکر و مواد قنادی، مبلمان، لوازم بهداشتی و آرایشی، مواد شوینده، محصولات دیگر به قرقیزستان

^۱ - کولایی، الهه؛ مودب، محمد، سازمان همکاری اقتصادی ایکو دستاورد و چشم اندازها، تهران: انتشارات دانشگاه تهران (۱۳۸۸)، صفحه ۲۱۹.

صادر میکند و در مقابل از آن کشور لاستیک مصنوعی، لوازم
عکاسی و تجهیزات دیگر وارد میکند.

مناسبات اقتصادی ایران و تاجیکستان. مناسبات ایران و
تاجیکستان در سالهای اخیر با مشارکت در طراحی، اجرا و انتقال
دانش فنی کارخانه سرم سازی به ظرفیت ۵ میلیون واحد سرمهای
تزریقی به تاجیکستان توسعه یافت.

اقتصاد تاجیکستان که در حال گذار به اقتصاد مبتنی بر بازار است، دچار مشکلات تورم، بی‌کاری و فقر است و به کمک‌های جهانی نیاز دارد. پنبه و آلومینیوم ۲ محصول عمده تاجیکستان است که تولید و صادرات آنها نیز در سالهای اخیر روند نزولی داشته است.

مناسبات اقتصادی ایران و ترکمنستان. مناسبات ایران و ترکمنستان در سالهای اخیر افزایش چشمگیر داشته است. توافق در زمینه احداث سد مخزنی پل خاتون بر روی هر رود و امضای یک سند بانکی بین بانکهای مرکزی ایران و ترکمنستان در سال ۱۳۷۴ برای تسهیل پروژه های تجاری و اقتصادی بین دو طرف از جمله آنهاست. طرحهای فیبرنوری و ساخت ۶ دستگاہسیلو توسط وزارت جهاد سازندگی و مشارکت در بازسازی پالایشگاه خسارت دیده ترکمنباش و احداث واحد تسریع کننده این پالایشگاه از جمله طرحهای عمده ای بوده اند که بر روی آنها توافق صورت گرفته است.

عملیات سد پل خاتون موجب پیشگیری از بروز خسارات سیل به زمینهای کشاورزی ۲ کشور و تامین ۶۵۰ میلیون متر مکعب آب برای طرفین است. ترکمنستان از طریق عقد پیمانی سه جانبه با

ایران و ارمنستان، به صدور برق از طریق ایران به این کشور اقدام میکند.

تولید نفت ترکمنستان بیش از ۱۱۰ هزار بشکه در روز است. ترکمنستان از صادر کنندگان گاز است و گاز طبیعی را به اوکراین، ارمنستان، گرجستان و قزاقستان صادر میکند.

مناسبات اقتصادی ایران و قزاقستان. با وجود هجوم

شرکتهای چند ملیتی به قزاقستان برای سرمایه گذاری در پروژه های نفتی این کشور، مناسبات اقتصادی تهران - آلماتی در حال گسترش است. بر اساس توافقنامه وزیران نفت ۲ کشور در اردیبهشت ۱۳۷۵، قرار شد قزاقستان سالانه ۲ میلیون تن نفت با کیفیت قابل پالایش در پالایشگاههای تهران و تبریز از بنادر شمالی به جمهوری اسلامی ایران تحویل دهد و در مقابل ایران به همین میزان نفت در خلیج فارس به مشتریان قزاقستان تحویل دهد. بر اساس این موافقنامه میزان معاوضه نفت طی ۱۰ سال به ۶ میلیون تن افزایش خواهد یافت. همچنین توافق شد که قزاقستان سالانه ۶۰ هزار تن گازوئیل و ۶۰ تن نفت کوره به ایران بفروشد و در عوض به همین میزان صادرات گازوئیل و نفت کوره را در خلیج فارس افزایش دهد.

نقش ایران در ایکو

با وجود فشار برای منزوی ساختن ایران، نقش ایران در منطقه ایکو به ویژه در کشورهای آسیای میانه، روز به روز در حال افزایش است.

به عقیده کارشناسان اقتصادی، با راه اندازی راه آهن ((بافق- بندرعباس)) و راه آهن ((مشهد - سرخس))، که ایران صدور کالاهای غیر نفتی ایران در آسیای میانه ایجاد شده است که ایران میتواند از آن بهره برداری کند. هم اکنون ترانزیت ایران به سوی کشورهای آسیای میانه با راه اندازی این راههای آهن و نیز راه آهن مشهد- سرخس - تجن رو به افزایش است. در سال ۱۳۷۴ بیش از ۹۰۰ هزار تن کالا از بنادر شمالی و جنوبی ایران ترانزیت شد.

کشورهای آسیای میانه اکنون به سهولت به آبهای آزاد خلیج فارس، دریای عمان و اقیانوس هند راه یافته اند. با راه اندازی خط کشتیرانی ایکو و خط هوایی ایکو ایر، توسعه روابط اقتصادی میان اعضای ایکو تسهیل شده است.

هر چند که ترتیبات بانکی و بیمه ای کشور های منطقه ای در حد ایران و ترکیه نیست، لیکن با برقراری ارتباطات ۲ و ۳ جانبه، ایران تلاش میکند که راه نفوذ بازرگانان و سرمایه گذاران ایرانی را به بازار وسیع ۳۰۰ میلیون نفری ایکو بگشاید.

با توجه به سرمایه گذاربهای زیر بنایی، ایران در بخش برنامه ۵ ساله توسعه اقتصادی و رشد اقتصادی مستمر کشور، اکنون امکانات بیشتری برای نفوذ در بازار های منطقه ای برای صادر کنندگان ایرانی فراهم شده است.^۱

تعرفه های ترجیحی، گسترش مناسبات اقتصادی، و تسهیلات ویژه برای صادر کنندگان کالای آسیای میانه این منطقه را به صورت یکی از بزرگترین بازار های هدف برای جمهوری اسلامی در آورده است. انتظار میرود سرمایه گذاران، تولید کنندگان و صادر کننده گان بیش بتوانند از این تسهیلات در راستای صادرات غیر نفتی به کشور های عضو ایکو بهره ببرند. بر اساس آمار های موجود، ارزش واردات ایران از دیگر اعضای ایکو از ۷۱۹٫۸ میلیون دلار در سال ۱۹۹۵ به ۷۱۷ میلیون دلار در سال ۱۹۹۶ کاهش

^۱ - زاهد، محمد اکبر. سازمان بین المللی، چاپ اول، انتشارات مستقبل، کابل، صفحه

یافته، اما صادرات ایران به کشور های مورد بحث در همین دوره زمانی از ۵۷۹,۲ میلیون دلار به حدود ۷۲۹,۲ میلیون دلار رسید.

ساختار تشکیلاتی ایکو

بر اساس پیشنهاد دولت ایران و اجلاس مدیران کل وزارت امور خارجه سه کشور ایران، ترکیه، پاکستان که در تاریخ ۷ تا ۹ بهمن ۱۳۶۳ در تهران تشکیل شد، قطعنامه ای به تصویب رسید آن عبارت است از:

- شورای وزیران
- شورای قائم مقامان
- شورای برنامه ریزی منطقه ای
- کمیته های فنی
- دبیر خانه
- سازمان تخصصی

شورای وزیران: این شورا عالیترین رکن تعیین کننده خط مشی های سازمان محسوب میشود و با مشارکت وزرای امور خارجه کشورهای عضو و یا دیگر نمایندگانی که مقام وزارت داشته باشند تشکیل میشود. این شورا هر سال حداقل یک بار

تشکیل جلسه داده و به تدوین این نامه های داخلی و اتخاذ تصمیم در مورد مسائل مطروحه میپردازد.^۱

شورای قائم مقامان: این شورا در ایران متشکل از مدیر کل وزارت امور خارجه و سفرای کشور های عضو در ایران میباشد و به عنوان رکن دایمی از طرف وزرای کشور های عضو، رویه و خط مشی سازمان را تعیین نموده و موضوعاتی که مستلزم اتخاذ

^۱ - موسازاده، رضا. سازمانهای بین المللی، تهران: میزان، (۱۳۷۹)، صفحه ۱۰۹-۱۱۰.

تصمیم دول عضو می‌باشد، تنظیم مینماید. این شورا همچنین در مورد اجرایی نمودن تصمیمات شورای وزیران اقدامات مقتضی را بعمل می‌آورد و علاوه بر این به طور منظم تشکیل جلسه داده و ریاست آن هر ۶ ماه یکبار به صورت دوره ای و به ترتیب حروف الفبا انگلیسی نام کشورهای عضو، بر عهده یکی از آن کشورها می‌باشد.

شورای برنامه ریزی منطقه ای: این شورا از روسای سازمان های برنامه ریزی دول و یا نمایندگانی که دارای همان اختیارات

باشند، تشکیل شده و حداقل سالی یکبار تشکیل جلسه میدهد. این شورا به طور کلی مطالعه طرح های عمرانی و امکانات بالقوه تولیدی کشور های عضو را بر عهده داشته و پیرامون طرح های مشترک و قرار دادهای بلند مدت و همکاری های دولت های عضو، اظهار نظر و توصیه های لازم را بعمل میآورد. بعد از این مرحله توثیه های این شورا به همراه گزارش نهایی جهت اتخاذ تصمیم به شورای وزیران ارائه میشود.

کمیته های فنی: این کمیته ها که از نمایندگان کشورهای

عضو تشکیل میشوند، عبارتند از:

کمیته اقتصادی و بازرگانی

کمیته صنعتی و فنی

کمیته حمل و نقل و ارتباطات

کمیته کشاورزی

کمیته علمی، آموزشی و فرهنگی

کمیته انرژی

کمیته زیربنایی در امور عمومی (کمیته بهداشت و محیط

زیست)

کمیته مبارزه با مواد مخدر

دبیر خانه: به منظور برقراری ارتباط مستمر بین ارگان های مختلف کشورهای عضو، مقرر شد این سازمان دفتری دایمی به نام دبیر خانه در تهران ایجاد نماید. دبیر خانه ایکو از یک دبیر کل و تعدادی کارمند اداری تشکیل گردیده و دارای وظایف متعددی است.

وظایف دبیر کل: حفظ ارتباط با دولت های عضو و سایر ارگان

ها.

تهیه گزارش سالانه

بررسی فعالیت های ایکو و ارزیابی موفقیت های آن.

تهیه گزارش جامع در باره اوضاع اقتصادی کشورهای عضو و

تسلیم آن به شورای وزیران.

دبیر خانه تحت نظر دبیر کل سازمان فعالیت دارد. پیش از این تا سال ۲۰۰۰ میلادی دبیر کل سازمان به تناوب از هر یک از سه کشور موسس بر اساس ترتیب حروف الفبای انگلیسی برای مدت ۴ سال انتخاب میشد؛ اما بعد از آن دبیر کل برای مدت ۲ سال به ترتیب حروف الفبای انگلیسی اعضاء انتخاب میشود.

دبیر خانه سازمان دارای تشکیلات منسجمی است؛ و اعضای آن عبارتند از: دبیر کل سازمان، معاونین دبیر کل، مدیران دبیر خانه (از هر کشور ۲ نفر به عنوان مدیر انتخاب میشوند) و تعدادی کارمند اداری و دفتری.

سازمانهای تخصصی: در حال حاضر سازمان ایکو دارای چند

موسسه تخصصی میباشد. این موسسات عبارتند از:

موسسات فرهنگی ایکو

بنیاد علمی ایکو

موسسه آموزشی ایکو

روابط داخلی و خارجی ایکو

روابط ایکو را به دو نوع رابطه داخلی و خارجی میتوان تقسیم کرد و هر کدام آنها دارای ویژگیهای میباشد.

۱- روابط داخلی ایکو

ویژگیهای مشترک وضعیت روابط تجاری بین کشورهای عضو ایکو که عمدتاً به صورت دوجانبه است؛

الف) روابط تجاری بین کشورهای عضو ایکو عمدتاً بین کشورهای هم مرز از جمله ایران با ترکیه با ترکیه با آذربایجان

است. این موضوع یکی از مشکلات بنیادی فراوری مبادلات تجاری بین کشورهای عضو ایکو یعنی مشکل حمل و نقل را منعکس میکند فقدان شبکه های مناسب و با ظرفیت کافی از جمله شبکه راه آهن جاده ای و ریایی داخل مجموعه کشورهای ایکو، کشورهای مزبور را به مبادله تجاری با کشورهای هم مرز تشویق کرده است.

ب) الگوی تجارت خارجی کشورهای مسلمان آسیای مرکزی و قفقاز عضو ایکو همچنان متأثر از الگوی تجارت خارجی شوروی سابق است و این موجب بروز نقض در روابط تجاری بین جمهوری جدیدالاستقلال شوروی سابق گردیده است.

ج) همکاریهای تجاری بین کشورهای عضو ایکو به صورت دو جانبه بوده که کشورهای مزبور برای افزایش حجم مبادلات دو جانبه تمهیداتی را اتخاذ کردند.

د) تامین روابط تجاری دو جانبه داخل مجموعه ایکو به روابط چند جانبه ایجاد مناطق آزاد تجاری ایکو وابسته بوده که پیش شرط این موضوع انجام مطالعات امکان سنجی و مکان یابی توسط گروه کارشناسی ایکو خواهد بود.

۲- روابط خارجی ایکو

سازمان همکاریهای اقتصادی ایکو به منظور ارتقای کمی و کیفی فعالیتهای خود توجه خاصی به ایجاد روابط با سایر سازمانهای بین المللی و حضور در مجامع بین المللی داشته است. در حال حاضر عمده ترین طرفهای خارجی ایکو را میتوان به سه گروه اصلی طبقه بندی کرد:^۱

الف) روابط ایکو با سازمان ملل متحد و سازمانهای

تخصصی وابسته به آن:

سازمان ملل متحد و سازمانهای تخصصی وابسته به آن از مهمترین سازمانهای عهده دار ریاست شورای وزیران ایکو میباشند. ایکو به موازات ارتباط مستقیم با سازمان ملل متحد با بعضی از سازمانهای تخصصی و مراکز وابسته به آن نیز همکاری دارد که عمده ترین آنها به شرح زیر است:

۱. روابط با کمیسیون اقتصادی و اجتماعی آسیا و اقیانوسیه (اسکاپ). اسکاپ به عنوان مراکز منطقه ای سازمان ملل متحد،

^۱ - Elhami, Amir.h. (2011), " Formation and Evolution of Regional Organizations: The case study of (ECO)".M.A diss. Allame Tabatabai University- ECO college of Insurance.

طیف وسیعی از برنامه های توسعه را از طزریق ارائه کمکهای فنی خدمات مشاوره آموزشی و تحقیقاتی به دولتها به اجرا در آورده است.

۲. روابط با سازمان توسعه صنعتی ملل متحد (یونیدو). یویندو یکی از مهم ترین سازمانهای بین المللی در زمینه صنعت و فناوری است که ایکو برای ارتباط با آن تمایل شدیدی دارد.

۱. روابط با صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف). ایکو میتواند با یونسیف در زمینه بهداشت ومحیط زیست و همکاریهای آموزشی، علمی و فرهنگی فعالیت داشته باشد.

۲. روابط با سایر سازمانهای تخصصی وابسته سازمان ملل متحد که عبارت اند از:

۱.۱. ایکو و صندوق جمعیت سازمان ملل متحد

۲.۱. ایکو و برنامه توسعه ملل متحد و برنامه کنترل مواد مخدر سازمان ملل متحد،

۳.۱. ایکو و صندوق ملل متحد

ب) سازمان کنفرانس اسلامی و سازمانهای تخصصی وابسته به آن.

ج) روابط با سایر اتحادیه های اقتصادی:

۱. روابط با اتحادیه ملل جنوب شرق آسیا،

۲. روابط با اتحادیه اروپا،

۳. روابط با سازمانهای تخصصی وابسته به کنفرانس

اسلامی.

توافقه‌های ایکو برای توسعه مناسبات اقتصادی

در اجلاس تهران، در ۲۷ و ۲۸ بهمن ۱۳۷۰ (۱۹۹۲) هم زمان با پذیرش تقاضای بعضی از کشورهای آسیای میانه، برقراری نظام محدود ترجیحات تعرفه ای و کاهش ۱۰ درصد تعرفه های تجاری میان کشورهای عضو به تصویب رسید. در نشست سال ۱۹۹۳ در ترکیه، دورنمای بلند مدت فعالیت ایکو طراحی شد که در آن به تحریک منابع طبیعی و نیروی کار بر اساس اقتصاد مبتنی بر بازار در میان کشورهای عضو تاکید شد.

در دومین نشست سران ایکو در استانبول در تیر ۱۳۷۲ (ژوئیه ۱۹۹۳) با یاد آوری قرابت دیرینه فرهنگی و تاریخی مردم کشورهای عضو، بر ارتقای رفاه اجتماعی و اقتصادی مردم منطقه از طریق افزایش همکاریهای مشترک و همچنین بر اصول همکاریهای مندرج در بیانیه اولین اجلاس سران ایکو در تهران و بیانیه اجلاس سران کشورهای منطقه در عشق آباد تاکید شد.

در سومین نشست سران ایکو در اسلام آباد در اسفند ۱۳۷۳ (مارس ۱۹۹۵)، به منظور دستیابی به رشد اجتماعی، اقتصادی و بهبود کیفیت زندگی برای جمعیت ۳۰۰ میلیونی منطقه ایکو و با

توجه به تغییرات سریع شرایط اقتصادی منطقه ای و بین المللی، توافقه‌های تازه ای میان اعضا به عمل آمد. ^۱امضای موافقتنامه های تجارت ترانزیت، تسهیل صدور روادید برای بازرگانان، اساسنامه شرکت کشتیرانی ایکو، موافقتنامه بانک تجارت و توسعه ایکو، یادداشت تفاهم شرکت بیمه اتکایی ایکو، موافقتنامه تاسیس خطوط هوایی ایکو، منشور بنیاد علمی ایکو، منشور موسسه فرهنگی ایکو، یادداشت تفاهم همکاری بین ایکو و برنامه توسعه سازمان ملل متحد (UNDP) و یادداشت تفاهم همکاری بین ایکو و برنامه کنترل مواد مخدر سازمان ملل، دستاور اجلاس سران در عشق آباد (پایتخت ترکمنستان)، در اواخر اردیبهشت ۱۳۷۵ بود.

در ۲۲ اردیبهشت ۱۳۷۵، اجلاس شورای وزیران ایکو با تصویب پیش نویس اسناد تهیه شده توسط خبرگان و کارشناسان عالی این سازمان در عشق آباد به پایان رسید.

با توجه به افزایش اعضای ایکو به ۱۰ کشور و به منظور ارتقای کارایی و توان اجرایی این سازمان در نشست سران ایکو در اسلام آباد (اسفند ۱۳۷۵) تصمیم گرفته شد که گروهی تحت عنوان

^۱ - "تهران، میزبان اجلاس سران ایکو..."، بهار، صفحه ۱۴.

خبرگان ایکو، موضوع بازننگری عهدنامه از میر را که پایه و اساس سازمان ایکو است، بررسی کنند.

این خبرگان طی نشستهایی در ترکیه، ایران و ترکمنستان ضمن تبادل نظر در باره بازننگری عهدنامه از میر، ۱۰ سند دیگر در زمینه های استراتژی، اقتصادی، متدولوژی، مقررات زدایی، مالی، پرسنلی، موافقتنامه دولت میزبان و وضعیت حقوقی ایکو تهیه کردند که به تصویب اجلاس وزیران رسید و ر پایان اجلاس سران به صورت بیانیه مشترک عشق آباد منتشر شد.

مرحله اجرا و عملی کردن توافقنامه ها به عهده هر کدام از اعضا قرار داده شد. راه اندازی خط کشتیرانی و کارهواپیمایی ایکو به عهده ایران، برنامه های مربوط به بانک به ترکیه، بیمه در موسسه فرهنگی ایکو، در تهران، مرکز علوم و فناوری در پاکستان و مرکز تجاری در عشق آباد از نمونه های بارز فعالیت ایکو در این مرحله است. برخی از این پروژه ها همچون راه اندازی خط آهن مشهد- سرخس- تجن نه تنها به نفع ایکو بلکه در راستای منافع تمام کشورهای مستقل مشترک المنافع، کشورهای عربی، آسیایی، شبه قاره هند، خاور دور و جنوب شرق آسیاست. پس از افتتاح خط آهن مشهد - سرخس - تجن و به دنبال شرکت در اجلاس

سران ایکو در عشق آباد، سران ایکو از جمهوری اسلامی ایران که با هزینه خود به صورت داوطلبانه طرح راه آهن مذکور را به انجام رسانید، تقدیر کردند. دو طرح مهم فیبر نوری ترکمنستان و احداث بزرگراه به طول ۵۰ کیلومتر از جمله طرحهایی بود که توسط پیمانکاران ایرانی انجام گرفت. از طریق طرح اول، ۲۰ کشور جهان از چین تا آلمان میتوانند اطلاعات خود را مبادله کنند.

با وجود چنین توافقهایی مناسباتی اقتصادی میان اعضای ایکو در حد قابل قبول توسعه نیافته است.

ششمین اجلاس سران ایکو در ۲۱ خرداد ۱۳۷۹ (۱۰ ژوئن ۲۰۰۰) در تهران تشکیل شد و سه محور انرژی، تجارت و حمل و نقل مورد بحث و تصمیم گیری قرار گرفت. بر اساس برنامه کاری در کویته پاکستان و اعلامیه استانبول، اعضای ایکو میبایست تا پایان سال ۲۰۰۰، از طریق جاده، راه آهن، خطوط هوایی و مخابراتی به یکدیگر پیوندند. توسعه تجارت بین کشورهای عضو، اولویت دوم این سازمان محسوب میشود؛ البته کشورهای عضو ایکو اهداف دیگری از قبیل حذف تعرفه های گمرکی بین کشورهای عضو، تاسیس بانک توسعه تجارت در ترکیه، ایجاد شرکت بیمه ایکو - با تغییراتی نسبت به توافقات قبلی - در

پاکستان و تاسیس شرکت هواپیمایی و کشتیرانی در ایران را دنبال کرده اند که مورد اخیر از حمایت چندانی از طرف اعضای ایکو برخوردار نبوده است.

برای گسترش مناسبات اقتصادی و بازرگانی میان اعضای ایکو ایجاد ثبات در قوانین و مقررات تجاری در کشور های عضو، انتشارات سریع و کامل طلاعات تجاری، اعلام تدابیر و مقرات حمایتی هر کشور عضو به دبیر خانه برای اطلاع رسانی به سایر کشورهای عضو، تعیین سقف حداقل حجم تجارت درون منطقه ای در دوره های یکساله، توسعه همکاریهای اقتصادی از طریق سرمایه گذاری مشترک در پروژه های صنعتی و کشاورزی با استفاده از معافیت مالیاتی و تضمین انتقال سود حاصل از آن، ایجاد نمایشگاه، هماهنگی میان گمرکات، جلوگیری از وضع عوارض یا اقدامات محدود کننده و تسهیل ترانزیت کالا میان اعضا ضرورت دارد.

برای آنکه ایکو بتواند جایگاه مناسبی در گسترش مبادلات منطقه ای ایفا کند ضرورت دارد حجم مبادلات بازرگانیمیان اعضای آن دست کم به ۳۰ درصد ارزش تجارت خارجیشان برسد. بدین منظور تلاش برای اجرا کردن توافقه‌های گذشت ایکو ضرورت دارد.

تعامل دیوان محاسبات جمهوری اسلامی ایران با سازمان

ایکوسای

دیوان محاسبات جمهوری اسلامی ایران جزو اعضاء موسس سازمان ایکوسای میباشد. این دیوان به مدت ۲ دوره ۳ ساله طی سالهای ۱۳۷۶ الی ۱۳۸۲ ریاست سازمان ایکوسای را بر عهده داشته است. این دیوان همچنین در یال ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۲ به مدت ۱ دوره ۳ ساله دیگر ریاست این سازمان را برعهده داشت که در همین رابطه هفدهمین نشست هیات رئیسه در سال ۱۳۹۱ و هجدهمین نشست هیات رئیسه و ششمین کنگره ایکوسای در سال ۱۳۹۲ در تهران برگزار شد.

در حال حاضر ایران یکی از اعضاء هیات رئیسه سازمان میباشد. ایران همچنین در فعالیت های آموزشی ایکوسای مشارکت و حضور فعال دارد.^۱ در همین رابطه و در سنوات اخیر دیوان محاسبات کشورمان در اردیبهشت ۱۳۹۲ دوره آموزشی حسابرسی عملکرد، در اردیبهشت ۱۳۹۴ دوره آموزشی حسابرسی عملکرد

^۱- عباس اشلقی، مجید؛ دامن پاک جامی، مرتضی، جمهوری اسلامی ایران سازمانهای اقتصادی ایکو، بیست سال از گسترش این سازمان، فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۸۴، زمستان (۱۳۹۲).

پیشرفته و در اردیبهشت ۱۳۹۵ دوره آموزشی حسابرسی محیط زیست را برای اعضاء ایکوسای برگزار نمود. ایران همچنین در سال ۱۳۹۶ میزبان دوره آموزشی حسابرسی فناوری اطلاعات برای اعضاء ایکوسای خواهد بود.

فصل سوم : معلومات عمومی در باره ایکو

اعضای جدید

پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، تعدادی از جمهوری های تازه استقلال یافته به همراه افغانستان تمایل خود را برای پیوستن به ایکو ابراز داشتند. بدین ترتیب در نوامبر ۱۹۹۳ م. (آذرماه ۱۳۷۲) کشور های آذربایجان ، افغانستان ، ترکمنستان ، ازبکستان ، قرقیزستان ، تاجیکستان و قزاقستان با امضای سند الحاق " عهد نامه از میر " به عضویت دائم ایکو در آمدند.^۱ و از آن پس روز ۸ آذر ماه برابر با ۲۸ نوامبر بعنوان روز ایکو معرفی شد و قرار شد در این کلیه کشور های عضو مبادرات به معرفی این سازمان و دستاوردهای آن برای ملل منطقه نمایند.

^۱ - رسولی، الهام، نقش تاثیر قدرت های خارجی در عدم همگرایی در میان اعضای ایکو، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۶۰، (۱۳۸۶).

علل و انگیزه های اعضای جدید برای پیوستن به ایکو

دلایل اصلی اعضا جدید برای پیوستن به ایکو عبارتند از:

- ایجاد وحدت سیاسی و اقتصادی و تضمین صلح و ثبات
در منطقه و برخورداری از رفاه اقتصادی
- همکاری و مشارکت در فعالیت های اقتصادی و افزایش
کارآیی و بهره وری
- تسریع در اصلاحات اقتصادی و تثبیت آن

- توسعه همه جانبه و معقول، و بهره برداری از منابع طبیعی سر شار منطقه^۱
- استفاده از تجربیات دیگر کشورهای عضو در زمینه آزاد سازی اقتصادی و توسعه بخش خصوصی
- همکاری در حل مشکلاتی که یک کشور به تنهایی قادر به حل آنها در منطقه نیست اعم از مشکلات سیاسی، اقتصادی، امنیتی و...؛ به طوری که بی اعتنائی به آنها ممکن است منتهی به حضور کشورهای بیگانه در منطقه شود.
- ایجاد شبکه حمل و نقل قوی و مدرن
- احیای اشتراکات تاریخی، دینی، فرهنگی، و ارزشهای مشترک اخلاقی.

عضویت در سازمان ایکو

بر اساس ماده ۳۶ عهد نامه از میر، هر یک از دول منطقه میتوانند تقاضای عضویت سازمان را داشته باشند. برای این کار ابتدا متقاضی تقاضای خود را از طریق دبیرخانه به شورای وزیران

^۱- اخوان کاظمی، بهرام "نقش سازمانهای منطقه ای در پایداری امنیت کشور های عضو"، اطلاعات سیاسی-اقتصادی، شماره ۲۰۹-۲۱۰، (بهمن و اسفند ۱۳۸۳).

ارسال کرده و سپس شورای وزیران در خصوص این موضوع مشورت و در مورد آن تصمیم‌گیری مینمایند. در این خصوص اتفاق نظر اعضاء برای عضویت در این سازمان الزامی میباشد. شایان ذکر است که هر گونه تصمیم‌گیری در این سازمان تاکنون بر اساس ماده ۳۲ با اتفاق آرا صورت گرفته، و این امر ناشی از توافق نامه ای است که پیش از این به سه کشور موسس اجازه میداد تا تصمیمات خود را فقط به اتفاق آرا تصویب نمایند؛ اما از آنجا که این توافق بین سه کشور ایران، ترکیه و پاکستان صورت گرفته است؛ لذا قید اتفاق نظر آرا جهت اتخاذ تصمیمات، امری طبیعی به صورت نظر میرسد، ولی با توجه به افزایش تعداد اعضاء لازم است که در این زمینه تجدید نظری صورت بگیرد، چرا که بدست آوردن اتفاق آرا هنگامیکه اعضاء بیش از سه عضو باشند. دیگر کار ساده ای نیست. بدین ترتیب برای جلوگیری از کند شدن فعالیت سازمان لازم است قید اتفاق آرا حذف و قید اکثریت آرا جایگزین آن گردد، چرا که در قید اتفاق آرا کافی است که یک دولت با تصمیم مخالفت نماید تا سازمان نتواند در آن زمینه تصمیم لازم را اتخاذ نماید. اما در مورد اعضای جدید همچنان که عنوان گردید شورای وزیران پس از دریافت تقاضای داوطلب عضویت از طریق دبیرخانه، در مورد پذیرش عضویت آن

با اتفاق آرا اتخاذ تصمیم مینماید. در تقاضانامه دولت متقاضی تعهد آن دولت در مورد رعایت اساسنامه سازمان و کلیه تعهدات ناشی از آن گنجانده شده است.^۱

پس از اینکه تقاضای عضویت مورد پذیرش شورای وزیران قرار گرفت، دولت پذیرفته شده، سند الحاقی عهدنامه را امضا مینماید؛ و پس از آن این سند را از طریق کانال های داخلی کشور خود، یعنی بر طبق رویه ها و مقررات قانون اساسی خود، به تصویب میرساند. قابل ذکر است که تا انجام مراسم تصویب،

¹- Haghghi , Massod (1995), "Barriers to convergence in Economic Cooperation Organization (ECO)", Middle East Quarterly, No.7, Tehran.

هر یک از اعضاء جدید میتوانند با موافقت شورای وزیران به عنوان یک عضو کامل در فعالیت های کلیه ارکان ایکو شرکت نموده و حق عضویت خود را برای کمک به بودجه ایکو پرداخت نمایند.

طرحهای همکاری منطقه ایکو

الف) اقتصادی و بازرگانی (تجارت)

برای نیل به هدف کلی سازمان به منظور گسترش تجارت درون منطقه ای و بین منطقه ای اقدامات زیر انجام میگیرد:

۱. حذف تدریجی و همراه با پیشرفت موانع تجارت در منطقه ایکو،
۲. تلاش مشترک برای دسترسی آزاد به مواد خام و کالا های تمام شده کشور های عضو،
۳. گسترش ترتیبات تعرفه ترجیحی موجود از نظر عضویت قابلیت اجرا و حدود آن،

۴. ایجاد سازو کاری مدیریت روابط تجاری درون منطقه ای مطابق با مقررات چهارچوب سازمان تجارت جهانی^۱،
۵. تشویق تجارت مرزی و مناطق آزاد تجاری،
۶. استاندارد کردن تدریجی کالاها و محصولات منطقه،

ب) حمل و نقل و ارتباطات

۱. تسهیل حمل و نقل و ترانزیت کالاها و مسافران در داخل منطقه ایکو از طریق اقدامات کوتاه مدت، میان مدت، و بلند مدت،
۲. بهبود و توسعه ارتباطات هوایی بین شهرهای عمده و ارتباطات دریایی بین بنادر عمده،
۳. توسعه چهارچوب حمل و نقل چند جانبه برای منطقه ایکو،
۴. حد اکثر استفاده از امکانات بالقوه موجود در کشور های عضو،

^۱ - حاجی یوسفی، امیرمحمد و دیگران، نخبگان و همگرایی منطقه ای در سازمان همکاری اقتصادی (ایکو)، مطالعات آسیای مرکزی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، سال پنجم، شماره ۱۰، بهار و تابستان (۱۳۹۱).

۵. بهبود سیستمهای پستی کشورهای عضو و متصل کردن شبکه های مخابراتی کشورهای عضو،

۶. حد اکثر استفاده از ماهواره های مخابراتی موجود منطقه ای.

ج) انرژی

در این زمینه اقدامات زیر صورت گرفته است:

- تهیه طرح جامع انرژی برای منطقه با مشخص کردن اهداف اولویت دار و اصول راهنمایی آنها،
- ارزیابی پروژه های دو جانبه موجود با دیدگاه منطقه ای،
- اقدامات تسهیل کننده عبور لوله های نفت و گاز و دیگر منابع انرژی برای دسترسی به بازار های جهانی،
- متصل کردن شبکه های برق کشورهای عضو به یکدیگر،
- حداکثر استفاده از منابع موجود و امکانات بالقوه کشورهای عضو،
- همکاری منطقه ای برای توسعه ملی و استفاده از منابع انرژی با توجه به نگرانیهای زیست محیطی.

موسسات منطقه ای:

موسسات منطقه ای ایکو با توجه به اهمیت حمل و نقل، ارتباطات و بیمه در رشد و توسعه اقتصادی کشورهای عضو تشکیل شده و عبارتند از:

اتاق بازرگانی و صنایع ایکو

شرکت کشتیرانی ایکو

شرکت هواپیمایی ایکو

موسسه آموزش عالی بیمه ایکو

مرکز بیمه ایکو

شرکت بیمه اتکایی ایکو

موسسه فرهنگی ایکو

بانک تجارت و سرمایه گذاری ایکو

بنیاد جوانان ایکو

هر ساله این موسسات گزارشاتی در خصوص فعالیت

های خود به دبیر خانه ایکو ارائه میدهند.^۱

^۱ - شیخ حسنی، کامبیز، ایکو یک دیدگاه منطقه ای موسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.

عوامل موثر در گسترش همکاریها در ایکو(نقاط همگرایی)

عواملی که تاثیر به سزایی در گسترش همکاریها در ایکو دارند

عبارتند از:

- عامل جغرافیایی و موقعیت ژئوپولیتیکی.
- ضرورت‌های سیاسی و امنیتی.
- وجود اشتراکات تاریخی، فرهنگی و مذهبی.
- کسب منافع اقتصادی از محل همکاریهای چندجانبه.
- تسهیلات سازمان های تخصصی بین المللی برای اجرای پروژه های مشترک.
- نیاز به شبکه های ارتباطی گسترده و بهره برداری از آنها.
- بهره برداری از نهادهای مشترک اقتصادی از قبیل بانک، بیمه، کشتیرانی و هواپیمایی.
- اجرای پروژه های صنعتی، کشاورزی و تحقیقاتی مشترک، که یک کشور به تنهایی قادر به اجرای آنها نیست.^۱

^۱- کولایی، الهه، ایکو و همگرایی منطقه ای، تهران: مرکز پژوهش های علمی و مطالعات استراتژیک خاور میانه (۱۳۷۹)، صفحه ۱۰۰-۱۰۱.

- استفاده از تخفیفات تعرفه ای در مبادلات تجاری.

کارگزاریهای تخصصی و موسسات منطقه ای ایکو

کارگزاریهای تخصصی

یکی از موفقیت‌های ایکو در سالهای اخیر شکل‌گیری کارگزاریها تخصصی برای گسترش همکاری و استمرار بخشیدن به فعالیت‌های مشترک در چهارچوب و مجرای مشخص بوده است. موسسه فرهنگی و بنیادی علمی ایکو از جمله این کارگزاریهاست.

الف) موسسه فرهنگی ایکو. موسسه فرهنگی ایکو که مقر دائم آن در تهران است. یک مرکز فرهنگی منطقه ای است که در چهارچوب ایکو اهداف و برنامه های مشترک فرهنگی را طرح ریزی و اجرا میکند. هدف اصلی این موسسه ارتقای همکاری و مشارکت نزدیک است بین مردم منطقه به طور اعم و همکاری میان رسانه های گروهی، اندیشمندان، روشنفکران، هنرمندان و کلیه اقشاری که به نوعی در زمینه میراث مشترک منطقه صاحب نظر و یا فعال هستند. بالاترین رکن تصمیم‌گیری در

موسسه فرهنگی ایکو هیئت اعضای موسسه متشکل از وزیران فرهنگ کشورهای عضو است.

ب) بنیاد علمی ایکو. اهداف و وظایف کلی بنیاد مذکور عبارت است از تربیت نیروی متخصص و ماهر، ارتقای سطح علمی موسسات تحقیقاتی، ارزیابی مسائل مربوط به فناوری و چگونگی انتقال فناوری مدرن، مبادله اطلاعات علمی و غیره. مرکز بنیاد علمی در اسلام آباد پاکستان است و بالاترین رکن تصمیم گیری در مرکز مذکور، هیئتی از وزیران ذی ربط یا نمایندگان ذی صلاح آنهاست.

ج) موسسه آموزشی ایکو. پیشنهاد تاسیس این موسسه از طرف ایران در یکی از کشورهای عضویت یافته جدید ایکو در تاریخ دی ۱۳۷۲ بود.^۱

پس از چند سال بحث و بررسی، نظر به عدم زیر ساخت آموزشی لازم در کشورهای مزبور ترکیه داوطلب میزبانی موسسه آموزشی ایکو در آنکارا شد. اساسنامه مربوط نیز در هشتمین

^۱ - صفی نیا، پرویز، همکاری برای عمران منطقه ای، تهران: دبیرخانه همکاری عمران منطقه ای، (۱۳۸۳).

اجلاس شورای وزیران ایکو در سال ۱۳۷۷ مصادف با ۹ مه ۱۹۹۸ در آلمان تصویب و توسط ۸ کشور عضو (به جز ترکمنستان و ازبکستان) امضا گردید.

موسسات منطقه ای

با گسترش سازمان همکاری اقتصادی (ایکو) و با توجه به شرایط خاص اقتصادی و جغرافیایی اعضای جدید، تعیین اولویتهای در همکاریهای مشترک منطقه ای ضرورت داشت. در این راستا حمل و نقل و ارتباطات به عنوان عناصر پیش نیاز و زیربنا در توسعه اقتصادی جایگاه ویژه ای یافت و موجب شد گسترش راههای جاده ای، اتصال شبکه های راه آهن، ایجاد خطوط هواپیمایی و کشتیرانی از جمله اولویتهای اصلی ترین نیازهای ارتباطی کشورهای منطقه ایکو به شمار آید. بدین ترتیب باعث تشکیل موسسات زیر در جریان سومین اجلاس سران گردید:

الف) هواپیمایی ایکو (ایکو ایر). اهم اهداف شرکت ایکو ایر عبارت است از:

انجام کلیه اقدامات ضروری برای توسعه و راه اندازی سیستم حمل و نقل جامع، موثر و اقتصادی بین کشورهای خارج از منطقه ایکو، مدرنیزه کردن و توسعه شبکه پروازی بر اساس مبانی صحیح اقتصادی و تجدید و بهبود وسایل و تجهیزات هواپیمایی، گسترش و تجدید ناوگان هواپیمایی و سایر تجهیزاتی که جهت عملیات پرواز مورد نیاز است.

ب) کشتیرانی ایکو. هدف اصلی این شرکت انتقال محصولات و تولیدات کشورهای آسیای میانه به بازارهای جهانی و بالعکس است.

ج) موسسه آموزش عالی بیمه ایکو. هدف تاسیس این موسسه تربیت نیروی انسانی لازم برای به کارگیری در صنعت بیمه و گسترش این صنعت در سطح منطقه است.

د) شرکت بیمه اتکایی ایکو.

ه) اتاق بازرگانی ایکو. این موسسه به منظور مشارکت گسترده و فعال بخش خصوصی در فعالیتهای اقتصادی و تجاری منطقه ایکو ایجاد شده است. این نهاد تاکنون در راستای نهادینه کردن چهارچوبهایی برای تسهیل و توسعه تجارت در منطقه ایکو

اقداماتی به عمل آورده که مهمترین آنها تشکیل کمیته داوری به منظور حل اختلافات بین اعضا و تشکیل کمیته ترانزیت برای ارائه راه حلهایی جهت مسائل مربوط به تجارت ترانزیت است.

(و) بانک تجارت و توسعه ایکو.

سایر فعالیتها

طی سالهای اخیر ۲ همکاری مشترک منطقه ای بین سازمانهای ذی ربط کشورهای عضو ایکو به وجود آمده است که به لحاظ تشکیلاتی خارج از چهارچوب سازمان ایکو قرار دارند و مستقل عمل میکنند. این ۲ همکاری عبارتند است از:

الف) ایکوسای. اهداف ایکوسای عبارت است از مبادله اطلاعات و فنون مرتبط با حسابداری و حسابرسی دولتی در میان کشورهای عضو، ایجاد ارتباط مناسب با سایر سازمانهای ذی ربط بین المللی، برقراری تسهیلات آموزشی برای حسابرسان و حسابداران دولتی و ایجاد استانداردهای مشترک.

ب) ایکونا. اهداف ایکونا عبارت است از گسترش همکاریهای رسانه ای و ایجاد شبکه های اطلاعاتی در سطح منطقه.

ایکو سیستم نوآوری و تولیدی

ابتدا فرآیند نهادینه سازی این ایکو سیستم و مسایل و مشکلات حاصل از آن را بیان میکند و در ادامه ایکو سیستم های امریکایی و اروپایی را مورد بررسی قرار میدهد. ایکو سیستم عوامل تاثیر گذار بر کار، عملکردی را رقم میزند از سوی کنشگران "فعالان" صورت میگرد به عنوان مثال: شبکه های اجتماعی ایجاد شده به تدریج ساختارمند سازمان یافته میشود. ایکو سیستم ها بر اساس آنها منابع ایجاد شده به لطف یاد گیری محلی بیشتر از مجموع کمک های هر شخصی دخیل است. ایکو سیستم عادی نوآوری و تولید اشکال سازمان یافته ای هستند که تصور میشد به نوآوری، رشد و اشغال را برآورده کنند به شیوه های یاد گیری وابسته است.

تعامل ایکوسای با سازمان همکاری اقتصادی (ایکو)

با عنایت به اینکه ایکوسای سازمانی است کاملاً مستقل که از درون سازمان ایکو برخواسته است همواره ارتباط و تعامل مثبت و سازنده ۲ سازمان ضرورت داشته است. سازمان همکاری

¹ - Bernard, Guilhon (Ecosystems Innovation and Production)- Translator , Milad Khalili Yaganah , Publications , Beed publishing 2018.

اقتصادی ایکو در سال ۱۹۸۵ توسط ایران، ترکیه و پاکستان تاسیس گردید و هدف از تاسیس این سازمان توسعه همکاریهای اقتصادی، فنی و فرهنگی میان اعضاء بود. با فروپاشی شوروی سابق، جمهوری های تازه استقلال یافته در سال ۱۹۹۲ کشورهای آذربایجان، قرقیزستان، قزاقستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان هم به این سازمان پیوستند. متعاقباً افغانستان نیز به عضویت ایکو درآمد. در راستای حمایت سازمان ایکو از ایکوسای و تشویق کشورهای متبوع خود برای حمایت از موسسات عالی حسابرسی در منطقه، در دوران ریاست ایران بر سازمان ایکوسای، تعاملات مثبتی بین ایکو و ایکوسای برقرار گردید. در همین رابطه معاون وقت دیوان محاسبات کشور به نمایندگی از طرف ایکوسای در سال ۲۰۱۰ در نوزدهمین نشست وزیران خارجه کشورهای عضو ایکو در استانبول ترکیه شرکت نمود و طی سخنرانی بعمل آمده پیشنهاداتی را برای تعامل هر چه بیشتر ۲ سازمان ارایه نمود. هدف اصلی از شرکت در این اجلاس ترغیب و تشویق مقالات سیاسی کشورهای عضو ایکو بود تا از دیوان محاسبات کشورهای متبوع خود بخواهند در فعالیت های سازمان ایکوسای حضور فعال تری داشته باشند.

در همین رابطه، شورای وزیران ایکو در بیانیه پایانی خود به اتفاق آراء، از فعالیت های ایکوسای در منطقه ایکو حمایت نمود و از مسوولان ایکوسای دعوت نمود تا در نشست های آتی شورای وزیران ایکو شرکت نموده و به این شورا گزارش فعالیت های خود را ارایه نماید.^۱

در ادامه تعاملات مذکور، آقای امین حسین رحیمی رئیس کل وقت دیوان محاسبات کشور و ریاست دوره ای سازمان ایکوسای در جلسه افتتاحیه ۲۱ نشست شورای وزیران سازمان همکاری اقتصادی (ایکو) شرکت کرد. سخنرانی ریاست کل دیوان محاسبات کشور و ریاست دوره ای سازمان ایکوسای که در نشست مقامات ارشد ایکو ارایه گردیده بود به عنوان یکی از اسناد اجلاس به شورای وزیران ایکو ارایه شد. در بخش از این سخنرانی آمده است: "خوشبختانه کشورهای خانواده ایکو، سازمان منطقه ای موسسات عالی حسابرسی دولتی کشورهای عضو ایکوسای را ۱۸ سال قبل تشکیل داده اند و روسای جمهوری کشورهای عضو در اجلاس ۱۹۹۵ طی بیانیه مشترک

^۱ - میرزایی، محمد، سازمانهای همکاری اقتصادی ایکو در حال تحول و توسعه، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، دفتر سیاسی بین المللی وزارت امور خارجه شماره ۵۳، (۱۳۸۵).

از آن استقبال کرده اند. ایکوسای تاکنون فعالیت هایی را در جهت تبادل تجربیات فنی و تقویت توان حرفه ای حسابربان کشورهای عضو داشته است. لکن این فعالیت ها متناسب با توان و همچنین متناسب با نیاز این کشورها نیست.

اعضای ایکوسای میتوانند با تشریک مساعی و تبادل تجربیات و استفاده از مزیت نسبی یکدیگر ضمن افزایش توان فردی خود، توان سازمان ایکوسای را همانند سازمانهای منطقه ای مشابه (یعنی عربسای، آسوسای و یوروسای و...) افزایش دهند"

در بخش دیگری از سخنرانی ریاست سازمان ایکوسای بر آمادگی ایکوسای برای همکاری با سازمان ایکو بعنوان ۲ سازمان مستقل تاکید شده و از شورای وزیران ایکو درخواست گردیده است که در بیانیه خود موسوم به بیانیه تهران ضمن تشویق موسسات عالی حسابرسی کشورهای عضو برای ایفای نقشی فعال تر در ایکوسای و حضور موثرتر در برنامه ها و پروژه های آن، از اقدامات موسسات عالی حسابرسی در کشورهای خود حمایت نمایند. ریاست سازمان ایکوسای در حاشیه این جلسه با آقای شامیل علی عسکروف دبیرکل ایکو دیدار و گفتگو کرد. در این

دیدار طرفین بر همکاری ۲ سازمان و حمایت همه جانبه ایکوسای تاکید نمودند.

ساختار تعرفه در ایکو

الف) محدودیت های تعرفه ای

یکی از ابزارهای مهمی که به منظور گسترش مبادلات درون منطقه ای استفاده میشود، کاهش تعرفه های گمرکی و تخفیف تعرفه برای کالاهای وارد شده از سایر کشورهای عضو است. در زمینه کشورهای عضو ایکو با عقد موافقت نامه هایی برای کاهش تعرفه برخی از کالاهای وارداتی خود اقدام کرده اند. طبق ماده ۲ عهدنامه <<ازمیر>> کشورهای عضو ایکو متعهد شده اند با استفاده از تجارب سایر سازمان های اقتصادی منطقه ای و در شرایط جهانی شدن اقتصاد، برای حذف سریع موانع تجاری در منطقه ایکو و توسعه تجارت در این منطقه تلاش کنند. در راهبرد ایکو گسترش تجارت در درون منطقه یکی از ۳ الویت اصلی فعالیت های آن معرفی شده است. در پیمان ازمیر نیز حذف موانع تجاری نیز از اهداف اصل این سازمان است که در همه ی بیانیه های ایکو، آثاری از آن را میتوان یافت. در سال ۱۹۹۷ گروه کارشناس عالی تشکیل شد؛ وظیفه این گروه تهیه

سازوکار مناسب برای افزایش تجارت درون منطقه ای بود. سپس مقرر شد بر اساس بررسی های این گروه پیش نویس پیمان منطقه ای و حذف تدریجی موانع تعرفه ای و غیر تعرفه ای میان کشورهای عضو ایکو تهیه شود. در مارس ۲۰۰۰ وزرای بازرگانی ایکو موافقت نامه چارچوب همکاریهای تجاری را تصویب کردند.^۱

به این ترتیب توافقی بسیار مهم در این سازمان شکل گرفت که اجرای آن، برای همه کشورهای عضو دستاوردهای مهمی را به همراه خود داشت. نخستین موافقت نامه تجاری منطقه ای ایکو <<پروتکل ترتیبات تعرفه ترجیحی>> در سال ۱۹۹۱ بود که ایران، پاکستان و ترکیه با هدف گسترش تجارت منطقه ای و به عنوان نخستین گام برای حذف موانع تجاری در منطقه آن را در ۲۳ مه ۱۹۹۱ در تهران امضا کردند. این موافقت نامه از سال ۱۹۹۳ به اجرا در آمد. اجرای این پروتکل در عمل تحت تاثیر عوامل گوناگون متوقف شد. با در نظر گرفتن واقعیت های تشکیل سازمان تجاری جهانی و تاثیر اجرای موافقت نامه ای آن

^۱ - مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، فرهنگ علوم سیاسی، تهران: چاپخانه مرکز اطلاعات، (۱۳۷۵).

سازمان برای اعضای ایکو، شورای وزیران در سال ۱۹۹۷ ایجاد گروه مالی کارشناسان راتصویب کرد.

ب) محدودیت های غیر تعرفه ای

انواع محدودیت تجاری مقداری یا غیر قیمتی هستند، که از راه کاهش مقدار واردات اعمال میشوند. در این شیوه سیاست گذاری تجاری، دولت درآمد قابل توجهی کسب نمیکند. اگر عوارضی برای صدور مجوز واردات دریافت کند، این عوارض برای دولت در آمد ایجاد میکند. اما از این سیاست بیشتر حمایت از تولیدات داخلی و بهبود تراز پرداخت ها استفاده میشود. بیشتر اعضای ایکو محدودیت های مقداری اعمال نمیکنند. اما ایران و ازبکستان

محدودیت آمیز ترین نظام های تجاری را از این نظر دارند که تا حدود زیادی به علت ملاحظات گذشته آن ها نسبت به صنایع داخلی، مشکلات مربوط به تراز پرداخت ها و بدهی های خارجی ۵ تا ۶ سال گذشته است.

با رشد چشمگیر صادرات در سال ۲۰۰۲ کشورهای منطقه توانستند بازارهای خود را گسترش دهند. سود حاصل از صادرات غیر نفتی سبب شد این کشور به رشد چشمگیر (۱۷/۹٪) در سال ۲۰۰۰ رسید. واردات در این کشور از مرز ۲/۲٪ در سال ۲۰۰۱ به ۳۱/۱٪ در سال ۲۰۰۲ رسید. به همان نسبت صادرات در ترکیه به گونه ای محسوس بهبود یافت. درآمد صادراتی پاکستان از ۷٪ در سال ۲۰۰۱ به ۲۲/۲٪ در سال ۲۰۰۲ رسید. پاکستان هزینه واردات را پایین نکه داشته است؛ آذربایجان در سال ۲۰۰۲ به میزان ۵۰۲/۱ میلیون دلار مازاد تجاری بدست آورد که بسیار کمتر از میزانی است که در سال ۲۰۰

به ثبت رسید، این مسئله تا حدودی به دلیل افزایش واردات (۱۶/۴٪) در سال ۲۰۰۲ و مصرف مبلغ هنگفت بابت تجهیزات و ماشین آلات مورد نیاز در لوله نفت بود. با وجود کاهش قیمت نفت درآمد صادراتی قزاقستان از سال ۸/۶۳ میلیون دلار

در ۲۰۰۱ به ۹/۶۷ میلیون دلار در سال ۲۰۰۲ رسید. کسری تجاری تاجیکستان از ۳۰/۹ میلیون دلار در سال ۲۰۰۱ به ۲۳ میلیون دلار در سال ۲۰۰۲ کاهش یافت. در سال ۲۰۰۲ هزینه واردات به ازبکستان به دلیل افزایش واردات ماشین آلات و تجهیزات آن به میزان ۱/۲ درصد رشد کرد که ۴۴٪ واردات این کشور را به خود اختصاص داد. همین روند در ترکمنستان یعنی جایگزینی سیاست صنعتی شدن، از طریق کاهش در واردات ماشین آلات و تجهیزات صورت گرفت. این کشور همچنین صنعت نساجی خود را به منظور افزایش مصرف داخلی و ارتقا ارزش ظرفیت تولید پنبه و فعالیت های تولیدی گسترش داد. به این ترتیب ایکو هنوز نتوانسته است مشکل اصلی خود یعنی فقدان بازار مشترک را حل کند.

مطالعه رابطه اقتصادی اعضای ایکو نشان میدهد که با توجه به نکات پیش گفته مجموعه واردات بازرگانی آن ها در سال ۲۰۰۲ به ۹۸/۶ میلیون دلار رسید. صادرات درون منطقه ای در ایکو حدود ۵/۳ درصد در سال ۲۰۰۰ برآورد شده است. به موجب اکوتا، کشورهای عضو موظف هستند در مدت ۸ سال سقف تعرفه ها را در مورد کالاهای مشمول قرارداد که شامل ۸۰ درصد

کالاهای قابل معامله آن ها میشود به حداکثر ۱۵ درصد برسانند و ظرف مدت ۲ سال تمامی موانع غیر تعرفه ای را حذف نمایند.

دستاوردهای سازمان عمران منطقه آر.سی.دی

همکاریهای اقتصادی - بازرگانی:

ایجاد صندوق بیمه اتکایی، بر قراری خدمات کشتیرانی، طرح مشترک تولید بلبرینگ در پاکستان، طرح مشترک تولید کاغذ و چاپ اسکناس در پاکستان، طرح مشترک فرآوری و تولید آلومینیوم در ایران، ایجاد اتاق مشترک بازرگانی و صنعت.

همکاریهای علمی و فنی:

مبادله و تربیت ۱۲۱۰ دانشجو، ۱۷۸۰ کارآموز و ۱۰۰ متخصص در زمینه های کشاورزی، توسعه منابع آبی، صنعت، پزشکی، آموزش و پرورش، امور اداری، مسکن، توسعه روستایی، بانکداری، توریسم و تحقیقات علمی، تاسیس مدرسه عالی بیمه آر.سی.دی در تهران در سال ۱۹۷۰ و پذیرش دانشجو از هر ۳ کشور، مبادله بذر و نهال و اطلاعات فنی، در عرصه سوخت و سرویس هواپیماهای یکدیگر در فرودگاه های ۳ کشور، مبادله

اطلاعات علمی و تجربی در بخش کشاورزی و اعزام کارشناسان مربوطه.

همکاریهای فرهنگی:

انتشار ۶۲ جلد کتاب و ۳۰ شماره فصلنامه در زمینه های عرفان، فلسفه، ادبیات، داستان، هنر و بیوگرافی، انتشار مجله آر.سی.دی، انتشار ۶۰ بروشور و خبرنامه توسط دبیرخانه، ایجاد کتابخانه ای با ۵۰۰۰ جلد کتاب در زمینه های تاریخ، جغرافیا، فرهنگ، آموزش و پرورش و هنر.^۱

پخش برنامه های فارسی، ترکی و اردو از رادیوهای ۳ کشور و مبادله جزئیات برنامه های پخش شده، مبادله اطلاعات بین خبرگزاری های کشورهای عضو و برگزاری ۳۰ تورنمنت ورزشی.

همکاری های اصلی منطقه ای

برای دستیابی به این اهداف پیمان از میر به ۷ همکاری اصلی منطقه ای اشاره دارد:

^۱ - معاونت برنامه ریزی و بررسیهای اقتصادی، نشریه نماگرهای بازرگانی ماهنامه گزیده ای از آمار و اطلاعات بازرگانی - اقتصادی ایران و جهان، سال ۱۳۸۳، شماره ۲۹.

- ۱- حق استقلال دولت های عضو به رسمیت شناخته میشود و تمامی اعضاء دارای حقوق برابر هستند؛
- ۲- پیوند برنامه های توسعه اقتصادی ملی با اهداف ایکو؛
- ۳- تلاش مشترک برای دستیابی به بازارهای خارج از منطقه ایکو؛
- ۴- بهره برداری مناسب از ساختار، موافقت نامه ها و ترتیبات همکاری بین ایکو و سایر سازمان های بین المللی؛
- ۵- تلاش مشترک اعضاء برای دستیابی به روش همگن برای ارتقای نقش خود در ترتیبات منطقه ای و جهانی؛
- ۶- همکاری بین اعضا در تعقیب استراتژی های ایکو؛
- ۷- مبادلات آموزشی، علمی، تکنیکی و فنی بین اعضاء.^۱

ویژگی های عمومی کشورهای عضو ایکو

- ۱- جزو کشورهای در حال توسعه به جز افغانستان؛

^۱ - Pakdaman , Reza (1996), ECO, Institute of Commercial Studies publications, Tehran.

- ۲- نرخ رشد جمعیت به مراتب بالاتر از کشورهای توسعه یافته است، ساختار سنی جمعیت جوان است؛
- ۳- دارای منابع غنی و بکر معدنی، نفتی و گازی؛
- (تاجیکستان با ذخایر اورانیم، ازبکستان با ذخایر، ترکمنستان با ذخایر سولفور و منابع گاز طبیعی- قزاقستان و آذربایجان و ایران با منابع غنی نفت و گاز)
- ۴- سیاسی بودن کشورها و به تبع آن گرایش های متضاد در سیاست خارجی آن ها و نقش مداخله گرانه قدرت های بزرگ جهانی در اقتصاد این کشورها و مسائل قومی و نژادی از عمده عوامل غیر اقتصادی اثر گذار بر سیاست اقتصادی داخلی و خارجی آن ها میباشد.^۱

ارزیابی متغیرهای موثر در شکل گیری سامانه منطقه ای در چارچوب ایکو

شناخت متغیرهایی که در شکل گیری یک سامانه منطقه ای و تعاملات و جهت گیری های آینده آن موثر است، این امکان را برای تصمیم گیران سیاست خارجی فراهم میسازد تا در تدوین

¹ - Omidi , Ali (2006), "Comparison of Convergence in ECO and ASEAN" Economic- political information Monthly Maganiz , vol. 19 No.7&8, serial No.

راهبردهای بلند میان و کوتاه مدت و در پیش گرفتن تاکتیک های مقطعی، نگاهی جامع به مسائل منطقه ای داشته باشند و پیشاپیش برای حفظو تقویت موقعیت خود در منطقه برنامه ریزی کنند. با عنایت به اینکه ایکو مهمترین سازمان منطقه ای است که ایران در آن عضویت دارد، این سازمان را میتوان بهترین نمونه برای تحقیق در باره امکان شکل گیری سامانه منطقه ای، جهت برداشتی از میزان موفقیت آینده ایران و دیگر کشورهای عضو در تحقق منطقه گرایی، به حساب آورد. از این رو امکان شکل گیری سامانه منطقه ای در ایکو از طریق ارزیابی متغیرهای موثر در آن بررسی میشود.

ارزیابی جغرافیایی

در قیاس با سازمان هایی نظیر شورای همکاری خلیج فارس، اتحادیه اروپا، آ.سه.آن (اتحادیه کشورهای جنوب شرقی) و یا نفتا منطقه ایکو را نمیتوان یک محدوده جغرافیایی خاص نامید. حتی، برخی تحلیل گران بر این باورند که یک گروه بندی منطقه ای واقعی و طبیعی، تمام ۱۰ کشور عضو ایکو را در بر نمیگرد. به طور مثال، پیروزی مجتهدزاده میگوید که ترکیه به مراتب بیشتر از آنکه اهمیتی به ارتباط آسیایی خود بدهد، در آرزوی

پیوستن به اتحادیه اروپا است. پذیرش ترکیه در فهرست انتظار ورود به اروپا، کم توجهی به ایکو را تشدید کرده است. پاکستان نیز با این اتحادیه مساله دارد. این کشور اساساً از نظر جغرافیایی متمایل به حوزه شبه قاره هند است. در این میان بین کشورهای ایران، افغانستان و کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز (کشورهای که اکثراً جزو قلمرو امپراتوری ایران بوده اند) از نظر جغرافیایی و فرهنگی - تاریخی پیوستاری بیشتری مشاهده میشود.^۱

با این حال، ایکو را میتوان کم و بیش یک سازمان به این دلیل پذیرفته نشد، زیرا که دولت یاد شده فاقد پیوند جغرافیایی طبیعی و تاریخی با کشورهای عضو ایکو است. بنابراین و با اندکی اغماض میتوان تعریف منطقه به مثابه ((واحد جغرافیایی)) تشکلی سازمانی را در مورد کشورهای ایکو نیز صادق دانست. همچنین لازم است توجهی ویژه به نقش جغرافیا به عنوان عاملی مهم در پیوستاری و همگرایی در چارچوب سازمان همکاری اقتصادی شود، خصوصاً آنکه ایران در این رابطه

¹- Bhatti, A Maqbool (1992), "ECO: Challenges and Opportunities in the 1990s", The Institute of Strategic Studies Islamabad, Strategic Studies (special issue: ECO looking to the Future), volume XV, winter Number. 2.16-29

نقشی محوری و بی بدیل دارد. حمل و نقل و ارتباطات ۲ حوزه مهم برای همکاری و همگرایی هستند. با توجه به موقعیت ایران در دالان شمال - جنوب (دریای خزر - خلیج فارس)، این کشور توان بالقوه ارتباط انرژی و اقتصادی این ۲ حوزه مهم را دارد. خصوصا کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز میتوانند با استفاده از موقعیت جغرافیای خاص ایران، محدودیت ها و نواقص ژئوپلیتیک خود را در زمینه عدم دسترسی به دریای آزاد بر طرف کنند. این امر موقعیت جغرافیای سیاسی و قدرت برخاسته از آن را برای ایران افزایش میدهد. طرح های متعددی نیز در این راستا ارائه شده است. اما باید توجه داشت به دلیل رقابت روسیه و نیز سیاست سد نفوذ امریکا در برابر ایران، پیوستاری جغرافیای سیاسی این کشورها با محدودیت های جدی روبرو بوده است. مثال معروف آن، احداث خط لوله انتقال نفت و گاز از باکو به بندر جیحان است، که با فشار امریکا و فرصت طلبی روسیه، مسیر اقتصادی تر احداث خط لوله از ایران تا پایانه های خلیج فارس کنار گذاشته شد.

همچنین تکیه پل ارتباطی کشورهای ایکو به اروپا محسوب میشود، که البته، ایران برای کشورهای حاشیه شرقی دریای

خزر، افغانستان و پاکستان عامل ارتباطی مقدم است. ترکیه پایانه صادرات و واردات ایکو با اتحادیه اروپا است و میتواند مسیر ترانزیت و خطوط لوله نفت و گاز کشورهای صاحب منابع ایکو، خصوصا ایران، به اروپا باشد. هم اکنون نیز خط لوله گاز ایران از طریق ترکیه تا اروپای شرقی امتداد دارد، اما ظرفیت این خط لوله به دلیل عمدتاً سیاسی بلا استفاده مانده است. پاکستان نیز میتواند در آینده ایران و افغانستان و در گام بعدی کشورهای حاشیه خزر را به شبه قاره هند و بازارهای آن مرتبط سازد. این بازارها خصوصا از بعد انرژی اهمیت فراوان دارند. خط لوله صلح، که در صورت تحقق گاز ایران را به پاکستان و از طریق این کشور به هند میرساند، گام بلندی برای پیوستاری انرژی ایکو با شبه قاره هند به شمار میآید.

ظرفیت این خط لوله علاوه بر انتقال گاز ایران، به طور مستقیم و یا از طریق معاوضه، میتواند گاز ترکمنستان را نیز به سوی پاکستان و هند انتقال دهد. تاکنون احداث این خط لوله، به رغم تمامی مزایای اقتصادی آن برای طرفین، به ۲ دلیل عمده ادامه اختلافات هند و پاکستان و نیز بر سر کشمیر و در نتیجه پرهیز هندوستان از وابستگی انرژی ایکو به مسیر پاکستان و نیز

کارشکنی ایالات متحده به تعویق افتاده است. بدین ترتیب مشاهده میشود که از نظر جغرافیایی، کشورهای عضو ایکو میتواند مکمل یکدیگر باشند و مشارکت آنها در این راستا زمینه مناسبی برای شکل گیری سامانه ای منطقه ای در چارچوب ایکو محسوب میشود. اما موانعی عمدتاً سیاسی و ناشی از نقش سامانه مداخله گر، بالفعل شدن این توان بالقوه را با دشواری های زیادی روبرو ساخته است. البته ضعف اقتصادی اعضای ایکو خصوصاً در سرمایه گذاری در پروژه های زیر بنایی مزید علت شده است.

ارزیابی سیاسی

هر چه از یک سو استحکام نظام های سیاسی و از سوی دیگر تشابه و سازگاری آنها در یک منطقه بیشتر باشد، امکان همبستگی بیشتری در سامانه متشکل از کشورهای منطقه وجود دارد. از نظر سیاسی، بین اعضای ایکو تفاوت های چشمگیری مشاهده میشود و در عمل با نسبتاً گسترده ای از نظام های سیاسی مواجه هستیم. در زمینه استحکام نظام های سیاسی، در اکثر کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز مساله استقلال و ثبات سیاسی هنوز در حالت از ابهام قرار دارد. ۶ جمهوری تازه پیوسته به ایکو، که ناگهان با استقلال روبرو شده اند، فاقد تجربه های

لازم برای اداره یک دولت مستقل هستند. تثبیت دولت بازسازی هویت ملی، نوسازی دستگاه بوروکراسی، و تنظیم روابط لشکری-کشوری از جمله دشواری های این دولت ها به شمار می رود. جمهوری های بازمانده از شوروی، همگی در دوران گذار به سر می برند و به دلیل فقدان تاریخ مستقل، اخلاق و خصوصیات ملی شکل نگرفته اند.

ضعف نهادهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی مستقل باعث تزلزل در ارکان داخلی حکومت گردیده است. در چارچوب نظام های حکومتی، دولت در مقابل جامعه مدنی قرار دارد و ضعف و ناتوانی در این زمینه به ویژه در مواردی مشهود است که به ارزش و قدرت ارتباطی پیدا میکند. از سوی دیگر، گروه های سیاسی در این جمهوری ها به شدت رنگ قومی و ناحیه ای دارند و در نتیجه به یک نیروی فراگیر ملی در سطح جمهوری تبدیل نشده اند. طی سالهای پس از فروپاشی اتحاد شوروی و استقلال جمهوری های بازمانده از شوروی، هیچ یک از حکمرانان، کاخ ریاست جمهوری را از طریق انتخابات آزاد به دیگری نسپرده است. در بیشتر این کشورها، روسای جمهور فقط ۲ دوره ۵ ساله می توانسته اند انتخاب شوند، اما با ترفندهایی،

حکومت خویش را تمدید کرده اند. در کشور های مانند قرقیزستان نیز با انتقال قدرت از طریق روش های انقلابی و با حمایت تلویحی خارجی روبرو بوده ایم. بنابراین کم و بیش با پدیده بحران مشروعیت در این جمهوری ها روبرو هستیم.

در پاکستان نظام جمهوری اسلامی برپا است. از آغاز تاسیس به مدت ده ها سال حکومت نظامیان در این کشور بر قرار بوده است. در دهه ۱۹۹۰، دموکراسی لرزانی در آنجا پای گرفت و دولت چند سالی بین بی نظیر بوتو و نواز شریف دست به دست گشت. اما به تدریج از نیمه سال ۲۰۰۷ میلادی امکان ایجاد مصالحه ای بین جناح های سیاسی و نظامیان فراهم آمد و با بازگشت رهبران آنها از جمله بی نظیر بوتو و نواز شریف (ابتدای ۲۰۰۸) و برگزاری انتخابات و روی کار آمدن دولتی ائتلافی، بازگشتی به دموکراسی در این کشور مشاهده میشود. اما بر سر کار ماندن مشرف به عنوان رئیس جمهور و موارد بسیار ترور (از جمله ترور خانم بوتو)، بی ثباتی و نآرامی های قومی و مذهبی، که عموماً کنترل نشده باقی مانده اند، ابهام را بر فضای سیاسی آتی و آینده پاکستان حکمفرما کرده است

در ایران، پس از سقوط رژیم پادشاهی، ۳۰ سال است که ((جمهوری اسلامی)) بر قرار گردیده و با داشتن سامانه ((ولایت فقیه))، دارای وضعیتی کاملاً استثنایی در میان اعضای ایکو است. بتدریج نظام حکومتی استحکام و دوام بیشتری یافته است. مقاومت در برابر دنیای غرب و در راس آنها امریکا، با فراز و نشیب هایی، وجه مشخص سیاست خارجی ایران طی ۳ دهه اخیر بوده است. همین مسئله چالش های فراوانی مانند جنگ و پس از آن تا به امروز عربی و غربی در مورد آن، وضع تحریم های گوناگون در دوران جنگ و پس از آن تا به امروز را برای جمهوری اسلامی ایران در عرصه های منطقه ای و جهانی به همراه داشته است. جنگ تحمیلی و حمایت آشکار و تلویحی دولت های عربی و غربی از عراق، وضع تحریم های اقتصادی گوناگون در دوره جنگ، قانون منع سرمایه گذاری در صنایع نفت و گاز ایران (داماتو) و سیاسی به دنبال بحرانی شدن پرونده هسته ای ایران و وضع تحریم های بین المللی علیه ایران، نمونه هایی از این چالش ها به شمار میروند.

در ترکیه، دولت های پس از کودتای نظامی سال ۱۹۸۰، دموکراسی لرزانی را تجربه کرده اند که رفته رفته، استحکام

بیشتری یافته است. دهه ۱۹۹۰، دوران تثبیت نهادهای دموکراتیک در این کشور بود و در دهه اول قرن ۲۱ با امکان پذیری تحویل قدرت به حزبی اسلام گرا، بدون وقوع خشونت یا کودتای نظامی، این کشور روند دموکراسی را آرام آرام با موفقیت طی کرده است و بازترین نظام حکومتی را در میان اعضای ایکو دارد. در افغانستان پس از خروج نیروهای شوروی از این کشور جنگ های داخلی شدیدی در گرفت و قدرت چندین بار دست به دست گشت و در نهایت رژیم طالبان با تکیه بر ارزش های بنیادگرایانه از اسلام و اتحاد اقوام پشتون و با حمایت تلویحی و آشکار برخی قدرت های خارجی در پایان دهه ۱۹۹۰ قدرت را در اکثر نقاط این کشور در دست گرفت. اما به دنبال حوادث ۱۱ سپتامبر و با حمله نیروهای ائتلاف به رهبری امریکا به این کشور در سال ۲۰۰۱، حکومتی مورد حمایت امریکا در این کشور شکل گرفت و در عمل آینده این کشور در ابعاد گوناگون سیاسی، امنیتی و اقتصادی تابعی از مقتضیات و برنامه های امریکا و متحدانش در این کشور گردید. بدین ترتیب، جهت گیری های سیاسی متفاوت و بعضا متعارضی در ایکو مشاهده میشود. این مساله افق روشنی را برای پدیده نظم منطقه ای در دوران ایکو نوید نمیدهد.

ارزیابی امنیتی

از نظر امنیتی- نظامی، کشورهای عضو ایکو اساسا نگاهی برون گرایانه داشته اند و ائتلاف ها و اتحادیه های نظامی آنها غالبا با قدرت های فرامنطقه ای بوده و یا در چارچوب همکاری های ۲ جانبه محدود مانده است. در ایکو با پیمان های متعددی امنیتی روبرو هستیم. در چارچوب جامعه کشورهای مستقل مشترک المنافع تمامی جمهوری های سابق اتحاد جماهیر شوروی در آسیای مرکزی و قفقاز با روسیه پیمان های امنیتی و نظامی متعدد به امضا رسانده اند. همچنین پیمان امنیت دسته جمعی تاشکند (۱۹۹۲) مقوم پیوند امنیتی روسیه با این جمهوری ها است. به علاوه ، کشورهای قزاقستان، تاجیکستان، قرقیزستان و ازبکستان به همراه چین و روسیه در سال ۲۰۰۱ اقدام به تاسیس سازمان همکاری شانگهای نمودند. این سازمان ماهیتی امنیتی دارد و ایران و پاکستان نیز به عنوان اعضای ناظر در آن مشارکت دارند. البته در عین حال، پیمان های رقیبی همچون اتحادیه کشورهای آسیای مرکزی (ازبکستان، قزاقستان و قرقیزستان ۱۹۹۸)، نیز شکل گرفته اند. که به منظور خنثی سازی و مقابله با نفوذ روسیه از طریق کاهش نقش این کشور در

جامعه کشورهای مستقل مشترک المنافع طراحی شده اند، افغانستان که تحت اشغال نیروهای چند ملیتی به رهبران امریکا است از این حیث در میان اعضای ایکو وضعیتی استثنایی دارد.

ترکیه عضو پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) است و تمامی کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز علاوه بر عضویت در سازمان امنیت و همکاری در اروپا در چارچوب طرح هایی همچون برنامه ((مشارکت برای صلح)) با ناتو همکاری میکنند. این در حالی است که جمهوری اسلامی ایران به شدت با گسترش ناتو به شرق مخالف است و این مساله را مصداق تهدید امنیتی برای خود تلقی میکند. به هر صورت از لحاظ امنیتی در میان کشورهای عضو ایکو با دو پدیده زیر منطقه گرایی (اتحادیه کشورهای آسیای مرکزی و همکاری ها و پیمان های متعدد امنیتی دو جانبه) و فرامنطقه گرایی (همکاری ها و پیمان های امنیتی با قدرت های فرامنطقه ای) روبرو هستیم و هنوز سازو کار امنیت درون منطقه ای بین کشورهای عضو سازماندهی نشده است.

ارزیابی اقتصادی

مطابق نظر برخی از نظریه پردازان منطقه ای (کارکردگرایان و نو کارکردگرایان) و بر اساس تجربیات مناطق چون اتحادیه اروپا، بر اساس اصل ((شاخه زنی یا انشعاب))، توسعه همکاری در یک حوزه میتواند به ظهور رفتار مشابهی در سایر حوزه ها منجر شود. به عبارت دیگر، نوعی منطق گسترش یابی وجود دارد که بر اساس آن موفقیت همکاری و همگرایی در یک حوزه به ((تسری)) همکاری به حوزه های دیگر کمک میکند. البته این نظریات، بر مبنای تجربیات عملی، بیشتر بر امکان تسری همکاری ها از حوزه اقتصادی به سایر حوزه ها تاکید دارند.

به عبارت دیگر حوزه اقتصادی در سیاست های منطقه ای دارای اهمیت راهبردی است. بنابراین، با توجه به اینکه هدف سازمان ایکو، همانگونه که از نام آن بر میآید، همکاریهای اقتصادی است، لذا ارزیابی امکان پذیری موفقیت همکاری ها در حوزه اقتصادی میتواند مهمترین گام برای امکان سنجی شکل گیری سامانه منطقه ای در چارچوب ایکو به حساب آید.

منطقه ایکو با رشد اقتصادی بالا، بازارهای وسیع و رو به گسترش و منابع طبیعی غنی، پتانسیل بالایی را برای تبدیل

شدن به یک قطب اقتصادی دارد. اما موفقیت در این مسیر بستگی تام به گسترش همکاری و همگرایی در بین کشورهای منطقه یعنی حرکت در جهت ایجاد سامانه اقتصادی درون منطقه ای دارد. با بررسی شاخصه های اقتصادی میتوان به برخی موانع و دشواری ها بر سر راه شکل گیری این سامانه اقتصاد منطقه ای در ایکو پی برد که در ادامه به برخی از مهم ترین آنها پرداخته میشود.

- عدم مشابهت نظام های اقتصادی
- شکل گیری حوزه های اقتصادی رقیب
- توزیع غیر متناسب امکانات و منابع در سطح منطقه
- تجارت درون منطقه ای
- سرمایه گذاری درون منطقه ای

ارزیابی اجتماعی - فرهنگی

از نظر اجتماعی و فرهنگی مشاهده میشود که وجوه اشتراک فرهنگی در منطقه ایکو مشهود و ملموس است.

- به جز بخش هایی از قزاقستان و قرقیزستان، سایر کشورها عموماً در حوزه تمدن بزرگ اسلامی جای داشته اند.

- آذربایجان، ترکمنستان و افغانستان تا ۲ سده پیش، بخشی از ایران به شمار میآمده اند و بخش هایی از پاکستان، تاجیکستان و ازبکستان نیز، به همین منوال، در سده های جلوتر در چارچوب ایران بزرگ قرار داشته اند.

به عبارت دیگر، بخش اعظم این منطقه در حوزه تمدن اسلامی و بخش های قابل توجهی از آن در حوزه تمدن ایرانی و فارسی قرار داشته و تحت تاثیر همین دو عامل یعنی اسلام و ایران، از مشابَهت فرهنگی بسیار برخوردار است. به طور کلی کشورهای عضو ایکو از نظر قومی، زبان و خط، دین و مذهب، فرهنگ و تاریخ و میراث مشترک، مشابَهت های فراوان دارند. بیش از ۹۵ درصد جمعیت اعضای ایکو را مسلمانان تشکیل میدهند. در مجموع، کشورهای عضو ایکو را به لحاظ زبان و خط را میتوان به ۲ گروه تقسیم کرد. گروه نخست را کشورهای ترکیه، آذربایجان، ازبکستان، قزاقستان و قرقیزستان تشکیل میدهند که زبان ترکی

و خط اروپایی دارند. گروه دوم شامل ایران، تاجیکستان و افغانستان میشود که زبان فارس - تاجیک و الفبای عربی دارند. پاکستان، گرچه بیرون از این دو گروه قرار میگیرد، ولی به سبب داشتن پیوندهایی با فرهنگ فارسی، و نیز ۱۵-۱۰ میلیون پشتون، به گروه دوم احساس نزدیکی بیشتری میکند. نتیجه اینکه به لحاظ زبان و خط، همبستگی و مشابهت ها موجب افزایش همبستگی اجتماعی، و در نتیجه تقویت و تحکیم روند منطقه گرایی در چارچوب ایکو میشود. اما در عین حال عوامل چندی نیز محدود کننده همگرایی فرهنگی در بین این کشورها است.

- مردم منطقه آشنایی چندانی با مشترکات فرهنگی یکدیگر ندارند. برای مثال، بر پایه تحقیقی در شهر تهران، کمتر از ۲۰ درصد مصاحبه کنندگان میدانسته اند که میان ایرانی ها و افغانی ها، ((اشتراک زبان فارسی)) وجود دارد. بدیهی است که اطلاعات اندک ایرانیان در مورد زبان مردمان همسایه خود، که پذیرای بیش از ۲ میلیون پناهنده از این کشور نیز بوده اند،

نشان می‌دهد که در مورد سایر اعضای ایکو اطلاعات به مراتب کمتری دارند.

- یک ویژگی فرهنگی مشهود در ۶ جمهوری بازمانده از شوروی به چشم می‌خورد و آن ((بحران هویت)) است که حاصل گستگی تاریخی دوران امپراتوری روسیه و حکومت کمونیستی - و بعد استقلال ناگهانی و بدون آمادگی قبلی در این کشورها است.

- رقابیتی پنهان و تا حدودی تعارض آمیز میان ایران و ترکیه با ۲ گرایش متفاوت وجود دارد. ایران به عنوان مبلغ نوعی ایدئولوژی اسلامی و ترکیه با ادعایی که بر اساس پان ترکیسم شکل یافته، بعضاً سبب شکافی فرهنگی - سیاسی در ایکو بوده اند. جهت گیری متعارض این ۲ کشور در مناقشه قره باغ (۱۹۹۴) و نیز حمایت ترکیه از موضع آذربایجان در برابر ایران در مورد رژیم حقوقی دریای خزر نمونه هایی از این موارد هستند. در حال حاضر، هر ۲ کشور میکوشند تا الگویی برای جمهوری های تازه تاسیس باشند.

- کشمکش های قومی میان ایران و جمهوری آذربایجان (بر سر مساله قوم آذری) در نخستین سال های پس از

استقلال آذربایجان، موضوع کردها میان ایران و ترکیه، کشمکش بر سر پشتونستان میان پاکستان و افغانستان، مشکلات بجا مانده قومی از نحوه تقسیم بندی مرزها در زمان حکومت استالین میان تاجیکستان و ازبکستان، قرقیزستان و ازبکستان و به میزان کمتری ترکمنستان و ازبکستان، نیز میتواند، در صورت حاد شدن، بر مناسبات و تعاملات فرهنگی اعضای ایکو خدشه وارد کند.

البته، مشکلات قومی مساله خاص ایکو نیست و در هر منطقه ای از جهان که قرار بر همگرایی باشد، همین دشواری وجود خواهد داشت. در اروپا، آسیا، افریقا و امریکا، همه جا با تفاوت هایی - وضع چنین است. در کمتر منطقه ای از جهان میتوان مرزهایی پیدا کرد که اقوام را نفر به نفر از هم جدا کند و هیچ کس از سایر اقوام را در آن سوی مرز نگه ندارد. خط مرزی، از هر کجا که بگذرد، تعدادی از قوم دیگر را در آن سوی مرز نگاه خواهد داشت. اختلاط قومی در مرزهای ۲ کشور در جغرافیای سیاسی جهان امری طبیعی دانسته میشود. آنچه مهم است این که کشورها به خاطر مسائل قومی، تنش آفرینی نکنند و به جان یکدیگر نیفتند؛

و اولویت را به همکاریهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بدهند. برای نمونه، ۳ عضو بنیانگذار ایکو طی دهه های گذشت، مشکل قومی جدی نداشته اند.

اهمیت ژئوپولیتیکی ایکو

موقعیت ویژه جغرافیایی و همبستگی تاریخی کشورهای عضو ایکو از دیرباز مورد توجه سران کشورهای عضو و گردانندگان سیاست های بین المللی بوده است. بطوری که این همبستگی بین کشورهای ایران، پاکستان، ترکیه و کشورهای ماوراء النهر و شرق دریای خزر و همچنین کشورهای تازه استقلال یافته غرب دریای خزر یک واقعیت انکار ناپذیر بوده و ایجاد موانع مصنوعی (توسط شوروی سابق) در ۷۰ سال گذشته نتوانسته است از اهمیت نقش بالقوه آن در اقتصاد منطقه و جهان بکاهد. بیشتر کشورهای ایکو در مسیر راه های ارتباطی چند هزار ساله نظیر راه ابریشم قرار داشته؛ و احیای مجدد آن، چنان موقعیتی را برای این کشورها به وجود آورد که تقریباً در هیچ نقطه دیگر جهان نمیتوان منطقه ای مشابه آنرا پیدا کرد.^۱

^۱ - پیشداد، سعید، همگرایی در سازمان ایکو، تهران: انتشارات باز (۱۳۸۳).

بانگاهی اجمالی به نقشه جغرافیایی این کشورها نیز براحتی میتوان دریافت که این منطقه در چهار راه اتصال غرب و شرق، و شمال و جنوب کره زمین قرار گرفته است، و بازار ۱/۵ میلیارد نفری چین، کره، ژاپن و سایر کشورهای جنوب غربی آسیا از طرف شرق مستقیماً در دسترس این سازمان قرار دارد؛ و شبه قاره هند و تمامی قاره افریقا بدون هیچ مانعی در قسمت جنوب این منطقه قرار دارند.

از طریق مرزهای غربی این سازمان نیز میتوان براحتی به کشور های خاور میانه عربی، اروپای شرقی و حوزه مدیترانه دست یافت. روسیه نیز از طریق دریای خزر و هم از طریق راه های مبادلاتی واقع در طرفین دریای خزر یک موقعیت کم نظیر را در اختیار این منطقه قرار داده است. از سوی دیگر کشورهای تازه استقلال یافته واقع در شرق دریای خزر شامل ترکمنستان، ازبکستان، تاجیکستان، و قرقیزستان با پیوستن به ایکو به کلی از انزوا خارج شده و به تمامی بازار های غرب و جنوب این منطقه دسترسی پیدا کرده اند. متقابلاً کشورهای اصلی ایکو از طریق این جمهوری ها میتوانند مبادلات خود را به کشورهای چین و شرق آسیا گسترش دهند. در تمام این مبادلات، ایران میتواند

نقش محوری داشته باشد و با درک اهمیت این نقش، خود را برای پذیرش حجم بسیار بالاتری از فعالیت های صنعتی و بازرگانی آماده نماید. علاوه براین، پیوستن جمهوری های تازه استقلال یافته به ایکو از نظر سیاسی موجب تشکیل بیشتر کشورهای مسلمان و غیر عرب در منطقه شده و از نظر اقتصادی موجب ایجاد یک بلوک قدرتمند در جهان اسلام خواهد شد. در خصوص انتقال نفت کشورهای آسیای میانه به کشورهای جهان، ایران همچنین میتواند بدون صرف هزینه سنگین، نفت تولیدی در این حوزه را دریافت و به همان میزان در کنار خلیج فارس تحویل خریداران آن دهد.

ایکو و فرصت های پیش رو

مهم ترین فرصت های ایکو را میتوان در موارد زیر بیان کرد:

- ۱- بدون شک یکی از مهم ترین تحولات سال های اخیر جهانی شدن است؛ که در صورت برنامه ریزی و مدیریت مناسب، ایکو میتواند فرصت های بی شماری را نصیب

^۱- شهابی، سهراب، موقعیت ایکو بعد از تحولات ۱۱ سپتامبر، بولتن مرکزی مطالعات عالی بین المللی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شهریور (۱۳۸۱).

اعضای خود سازد >> از این رو برای تبدیل سازمان همکاری اقتصادی به یک گروه بندی منطقه ای کامل نیاز به بهره گیری از شرایطی است که جهانی شدن به دست می‌دهد<<. در واقع جهانی شدن گذار ملت ها از دوران رقابت های ایدئولوژیک سده ۲۰ به دوران جهانی شدن اقتصاد بازار آزاد است.^۱ به طور کلی مهم ترین و برجسته ترین فرصت هایی که پدیده جهانی شدن اقتصاد در اختیار کشور های در حال توسعه قرار می‌دهد را میتوان تجارت آزاد، استفاده از سرمایه های سیال بین المللی، جذب فناوری و سیستم های کارآمد، ایجاد قانونمندی ها و مسئولیت های فراملی دانست؛ آن چه مسلم است ادغام کشورهای در حال توسعه از جمله کشورهای عضو ایکو در جهانی شدن اقتصاد امری الزامی است؛ اما نکته با اهمیت ادغام کار آمد و موثر است.

سرعت بخشیدن به روند خصوصی سازی و خارج شدن از اقتصاد دولتی، آزاد سازی و تنظیم بازار به ویژه خدمات، الزام

^۱- کوزه گر کالجی، ولی، فرصت ها و چالش های ایکو، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۶۲، تابستان (۱۳۸۷).

شرکت های تجاری به افزایش کیفیت کالاها و خدمات، رفع محدودیت های ساختاری و گرایش به سمت سیاست های بازار محور، تلاش در جهت جذب سرمایه های خارجی و کاهش تدریجی تعرفه ها در چارچوب ایکو و تعهد کشورهای عضو به رفع موانع غیر تعرفه ای و شبه تعرفه ای میتواند زمینه ساز تحقق یکی از چالش برانگیزترین اهداف جهانی شدن اقتصاد یعنی کاهش تعرفه ها و آزاد سازی تجارت باشد و شرایط را برای ادغام موثر و کارآمد کشورهای عضو ایکو در فرآیند جهانی شدن اقتصاد به ویژه عضویت در سازمان تجارت جهانی به عنوان پارادایم حاکم بر اقتصاد بین الملل همواره نماید. با توجه به شرایط کنونی اقتصاد بین الملل پیوستن به این سازمان اجتناب ناپذیر است و اعضای ایکو در هر ۲ سطح ملی و سازمانی باید بسترها و شرایط لازم را فراهم نمایند. بر اساس اطلاعات موجود در وب سایت رسمی سازمان تجارت جهانی از میان ۱۰ کشور عضو ایکو تاکنون کشورهای پاکستان، ترکیه و قزاقیزستان به عنوان عضو اصلی به این سازمان ملحق شده اند و کشورهای آذربایجان، ایران، قزاقستان، تاجیکستان، ازبکستان و افغانستان به عنوان عضو ناظر در انتظار الحاق کامل و رسمی به سر میبرند.

۲- یکی از مهم ترین مباحث در حوزه اثری و در عین حال یکی از مهم ترین فرصت های ایکو بحث انتقال این ثروت عظیم به بازارهای مصرف است. در زمینه انتقال انرژی نیز نقش ۳ کشور ایران، ترکیه و پاکستان بسیار حایز اهمیت است. درپرتو تحولات سیاسی و اقتصادی چند سال اخیر، یکی از فرصت های ایکو نیاز روز افزون اتحادیه اروپا به انرژی است. >> طی سال های اخیر مصرف گاز طبیعی در اروپا با نرخ ثابت ۲/۵٪ در سال افزایش داشته است. قیمت های بالای نفت، سیاست های حفظ محیط زیست و توسعه نیروگاه های گازی علل اصلی افزایش تقاضای گاز در اروپا به حساب می آیند. علاوه بر این نیاز به تنوع بخشی در واردات انرژی به ویژه گاز به شدت در اروپا مورد توجه قرار گرفته است. زیرا که بخش عمده ای از گاز مصرفی اروپا از روسیه، و الجزایر تامین میشود. پیش بینی ها نشان میدهد که میزان وابستگی اروپا به گاز وارداتی تا سال ۲۰۳۰ به پیش از ۷۵٪ افزایش خواهد یافت. این امر در کنار بروز برخی مشکلات سیاسی بین اروپا و روسیه به ویژه با وقفه ای که در زمستان سال ۲۰۰۵ و در اوج تقاضا در گاز دریافتی از روسیه به وجود آمد و مشکلات فراوانی را برای

اروپایی‌ها رپی داشت؛ اروپا برای متنوع‌سازی تقویت گردیده است<>. از این رو، در صورت اتخاذ یک موضع هماهنگ در بخش انرژی، شرایط کنونی فرصت بزرگی را در اختیار اعضای ایکو قرار میدهد که با برنامه ریزی مناسب میتوان از آن به نفع کشورهای عضو بهره برداری نمود.

۳- تهاجم نظامی امریکا به افغانستان در سال ۲۰۲۱ که به دنبال حادثه تروریستی ۱۱ سپتامبر صورت گرفت، در کنار پیامدهای منفی از جمله بروز مشکلات امنیتی، باعث حذف طالبان و روی کار آمدن یک دولت با مشروعیت بین‌المللی در این کشور گردید که این امر یک فرصت برای اعضای ایکو در مسیر همگرایی و انسجام بیشتر به شمار می‌آید. بازسازی افغانستان موضوعی است که پی از پایان جنگ ر کنفرانس های متعددی چون بن و توکیو مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. متأسفانه بنابراین اعلام مقامات افغانی بسیاری از تصمیمات اجلاس های بن و توکیو صورت عملی به خود نگرفته است. روند تحولات افغانستان نشان میدهد که راه دست یابی به صلح، ثبات و امنیت در ایران کشور بازسازی عقب ماندگی های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی این کشور است. در این راستا و نیز در پی ناکامی

تلاش های بین المللی، سازوکارهای منطقه ای از جمله ایکو میتواند مورد توجه قرار گیرد. از این رو ایکو میتواند ابتکار عمل در بازسازی افغانستان را بر عهده گیرد. با توجه به قرابت جغرافیایی و فرهنگی و در پیش گرفتن الگوهای بومی اقتصادی، اعضای ایکو میتوانند در چارچوب صندوق ویژه افغانستان، با تعریف پروژه هایی زیربنایی، ضمن کمک به بازسازی این کشور باعث تحولی تازه در برنامه های این سازمان گردند.

۴- حمله نظامی ایالات متحده به عراق که دومین جنگ را به منطقه تحمیل نموده؛ به مانند جنگ افغانستان در کنار پیامدهای منفی از جمله وقوع حملات تروریستی با حذف نظام دیکتاتوری صدام حسین و شکل گیری دولت و مجلس ملی و دموکراتیک نوید روزهای روشن تری را برای این کشور میدهد. هر چند ناآرامی ها و حوادث تلخ تروریستی در عراق شرایط سرمایه گذاری و مبادلات تجاری را دشوار ساخته است اما نیاز گسترده دولت و مردم این کشور به بازسازی اقتصادی میتواند فرصت بزرگی را برای اعضای ایکو برای صدور کالا، خدمات، نیروی کار و دانش فنی به این کشور فراهم آورد. در این میان نقش ۲ کشور

همسایه عراق و عضو ایکو یعنی ایران و ترکیه حایز اهمیت است. به نظر میرسد با توجه به مشکلات سیاسی و امنیتی ترکیه در شمال عراق، ایران به دلیل داشتن مرزهای طولانی و امکانات ترانزیتی مناسب و نیز پیوندهای گسترده مذهبی و قومی با مردم عراق میتواند نقش اصلی را در ترانزیت کالا و صدور خدمات و نیز فراهم ساختن زمینه سرمایه گذاری دیگر اعضای ایکو در این کشور ایفا نماید.

موسسه های اقتصادی ایکو

- **اتاق بازرگانی و صنعت:** اعضای ایکو برای گسترش همکاری های اقتصادی و تجاری منطقه ای و افزایش حضور بخش خصوصی در آوریل ۱۹۹۰ اتاق بازرگانی و صنعت ایکو را تاسیس کردند، در این اتاق بخش خصوصی سازمان همکاری اقتصادی ایکو محسوب میشود. تسهیل امور تجاری و بازرگانی در میان کشورهای عضو، گسترش همکاری بخش خصوصی اعضا، از اهداف تاسیس اتاق بازرگانی و صنایع ایکو به شمار میرود. با توجه به اهمیت مبادله اطلاعات در میان اعضای ایکو آن ها شبکه ارتباطی الکترونیکی ویژه خود را ایجاد کرده اند.

- **بانک تجارت و توسعه ایکو:** در جریان سومین اجلاس سران ایکو در ۲۴ اسفند ۱۳۷۳ در اسلام آباد، موافقت نامه تاسیس بانک و توسعه ایکو به تصویب شورای وزیران رسید. برای گسترش مبادلات منطقه ای در میان اعضا اجرای سیاست های مناسب ضرورتی جدی است. با توجه به محدودیت های مالی برخی از اعضا، بانک توسعه و تجارت ایکو میتواند در این زمینه نقش مهمی ایفا کند، اما در سال های گذشته تنها در مورد برخی طرح های قابل اجرا بحث شده است. برای آغاز، پیشبرد و تامین اعتبار طرح های مشترک، تاسیس بانک تجارت و توسعه ایکو با مشارکت بخش خصوصی مورد توجه قرار گرفت. اعضای ایکو در مسیر توسعه تجارت منطقه ای مبارزه با قاچاق و تخلف های گمکرکی را مورد توجه قرار داده اند.

- **موسسه منطقه ای استاندارد سازی ایکو:** این موسسه را شورای وزیران ایکو در سال ۲۰۰۸ در هرات پایتخت افغانستان تاسیس کرد. اساسنامه این موسسه در نشست سران در مارس ۲۰۰۹ در تهران تصویب شد.

- **شرکت بیمه اتکایی ایکو:** ضرورت حمایت از تجارت و سرمایه گذاری منطقه ای و ایجاد ضمانت های لازم موجب شد

تا ۳ کشور ترکیه، ایران و پاکستان در سال ۱۹۷۵ این صندوق را تاسیس کنند.

- صندوق ویژه ایکو برای بازسازی افغانستان: موضوع تاسیس صندوق ویژه ایکو برای بازسازی افغانستان در جریان دوازدهمین نشست شورای وزیران خارجه کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی (استانبول ۲۰۰۲) از سوی ایران مطرح شد و به تصویب رسید.^۱ در پی آن، سازمان همکاری اقتصادی دستورالعمل اجرایی صندوق را تدوین کرد و مشارکت مالی کشورهای عضو را به منظور تامین منابع لازم برای اجرای طرح های بازسازی در افغانستان خواستار شد. اقداماتی در این راستا انجام شد از جمله ۱- طرح دهمزنگ، ۲- بیمارستان فاریاب، ۳- طرح های جدید.

¹ - Marzooghi , Hassan (2003), Expansion of trade in Eco by reducing tariffs, of Commercial Studies Publications, Tehran.

موافقت نامه های اقتصادی

موافقت نامه ایکوتا: این موافقت نامه در جریان دومین نشست وزرای بازرگانی ایکو در اسلام آباد به تصویب وزرای بازرگانی کشورهای عضو رسید. به موجب این موافقت نامه ایکوتا، کشورهای عضو طی جدول زمانی ۸ ساله و به صورت تدریجی، تعرفه های خود را تا هشتاد درصد از کالاهای قابل مبادله کاهش دهند و به سقف حد اکثر ۱۵٪ خواهند رساند. سپس کلیه موانع غیر تعرفه ای و شبه تعرفه ای را در مدت ۲ سال از میان خواهند داشت. نکته قابل توجه ویژگی های ایکوتا است.

موافقت نامه تسهیل صدور روادید: تسهیل صدور روادید و ایجاد و ایجاد قوانین یکسان برای صدور روادید یکی از موضوع های مهم در هر سازمان منطقه ای و بین المللی است. کشورهای عضو سازمان ایکو نیز با توجه به اهمیت این موضوع در سال ۱۹۹۳ در نشست شورای وزیران در کویت، بر لزوم تسهیل صدور روادید برای بازرگانان کشورهای عضو تاکید کردند. موافقت نامه تسهیل صدور روادید ایکو، ساده و برخوردار از مزایای بسیاری است که به برخی از آن ها اشاره میشود: یکسان سازی مقررات و تشریفات صدور روادید، شناسایی مشکلات و نارسایی های

موجود، گسترش دامنه شمول موافقت نامه به سایر شهروندان، گسترش همکاری در همه زمینه های مناسب، افزایش تجارت درون منطقه ای، توزیع مناسب تر سرمایه ها، توسعه صنعت گردشگری و ایجاد تعادل بیشتر در درآمدها.

منافع اقتصادی همکاری های دو جانبه و چند جانبه

اگرچه در حال حاضر اقتصاد کشورهای عضو ایکو عموماً توسعه نیافته، وابسته تک محصولی، صادر کننده مواد خام و وارد کننده کالا های ساخته شده مصرفی میباشد و این ویژگی ها اقتصاد کشورهای عضو را بیشتر به اقتصادهای رقیب و نه مکمل تبدیل کرده است، اما اولاً این ساختارها در حال دگرگونی است و کشورهای عضو در جهت تنوع بخشیدن به تولیدات و صنایع و خروج از اقتصاد تک محصولی تلاش مینمایند و ثانیاً میتوان عامل موثری را نیز در زمینه های اقتصادی مشاهده کرد که در تقویت روند همکاری اقتصادی موثر میباشد.

در یک ساختار مشابه اگر برعکس ساختار های اقتصاد مکمل، وابستگی متقابل کشورها به یکدیگر ضعیف است و نمیتواند پیوندهای محکمی را میان کشورها ایجاد کند، ولی مشکلات و موانع مشترکی که سر راه آن ها قرار دارد خود میتواند کشورها

را به سوی همکاری با یکدیگر متمایل نماید. به رغم مشکلات موجود، کشورهای آسیای مرکزی دارای صنایع سنگین، راه آهن و نیروی الکتریسته پیشرفته هستند که صاحبان صنایع میتوانند با برنامه ریزی های دقیق خلا ایجاد شده را به نفع خود پر کنند. در حال حاضر شرایط مساعدی برای همکاری هایی در زمینه تبادل کالاها و خدمات ماشین سازی، انرژی، حمل و نقل، ارتباطات، صنایع شیمیایی، معادن وجود دارد. اعضای ایکو میتوانند با تکیه بر آنها روابط دوجانبه و همکاری های چند جانبه را با یکدیگر افزایش دهند.^۱

^۱ - سلیمان پور، هادی؛ دامن پاک حامی، مرتضی، نقش چندجانبه گرایی و ترتیبات تجاری منطقه ای در پیشبرد دیپلماسی اقتصادی ایران، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی، سال دوم، شماره ۳، (۱۳۸۸).

نتیجه گیری

از توضیحات فوق چنین نتیجه به دست میاید سازمان همکاریهای ایکو در افغانستان میتواند با استفاده از تسهیلات که این سازمان برای اعضایش فراهم میکند جایگاه در عرصه تجارت بین المللی پیدا کرده و از این طریق به بازار های جهانی راه یابد و کشور های عضو نیز بتوانند از موقعیت مناسب جغرافیایی، ترانزیتی و زمینه سرمایه گذاری در افغانستان استفاده کنند. سازمان های همکاریهای اقتصادی منطقوی (ایکو) سازمانیست که با امکانات بالقوه و موقعیت مناسب اقتصادی و استراتژیک که دارد میتواند نقش ارزنده را در تجارت ، صنعت و توسعه اقتصادی کشور های عضو بازی کند. موجودیت این سازمان یکی از نیازمندیهای اساسی زمان به حساب میرود، ایکو سازمان منطقه ای با اهداف اقتصادی است هدف عمده این سازمان تجمیع امکانات منطقه و همگرایی هر چه بیشتر کشور های عضو آن در راستای رسیدن به اهداف خاص و در نهایت رونق و توسعه هر چه بیشتری اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی میباشد.

مگر برای انجام به‌ترتیب اهداف و وظایف تعیین شده، به تحریک و فعالیت بیشتر نیازمند است، ایجاب میکند تا کشور های عضو ایکو با درک حساسیت زمان از دقت و پیگیری بیشتر در زمینه نایل شدن به اهداف خود کار بی‌گردد و مانند سایر سازمانها و تشکیلات اقتصادی و اجتماعی منطقی در عمل ضرورت خود را طور شاید و باید به اثبات برساند و بر همه انتظارات کشور جامعه عمل به پوشانند. با وجود اینکه کشور های عضو سازمان ایکو از موقعیت مناسب جغرافیایی برخوردار بوده و دارای ظرفیتهای بالقوه فراوان میباشد و اهداف بلند بالای را پیش روی خود قرار داده اند و فعالیتهای این سازمان به اساس اسناد بر محور های تجارت و سرمایه گذاری، حمل و نقل و ارتباطات از راه دور، انرژی، مواد معدنی، حفاظت از محیط زیست، صنعت، ساحت، منابع انسانی، توسعه پایه دار، پژوهشهای اقتصادی و روابط بین الملل استوار است. سازمانهای بین المللی یا منطقه ای برای موفقیت خود به زمینه ها و شرایطی نیازمند است که شکل گیری و نهادینه شدن همکاریها را تسهیل کند از این دیدگاه عوامل فرهنگی، جغرافیایی، تاریخی، اقتصادی و سیاسی زمینه های همکاری کشور های منطقه را در چارچوب ایکو فراهم کرده است بنابراین میتوان نتیجه گرفت سازمان همکاری اقتصادی ایکو

مهمترین و فراگیرترین سازمان منطقه ای است که افغانستان در آن عضویت دارد پیش از هر چیز، ایکو در پی تلاش های بین المللی میتواند ابتکار عمل در بازسازی و توسعه افغانستان را به عهده گیرد.

سازمان همکاری "ایکو" دوره جدید فعالیت های خود را در عرصه جهانی آغاز نمود. در بین کشورهای عضو ایکو، پاکستان پرجمعیت ترین، و ترکمنستان کم جمعیت ترین کشور عضو این سازمان میباشد. سازمان ایکو را میتوان از جهتی یک سازمان بین قاره ای دانست، زیرا ۲ کشور عضو آن ترکیه و آذربایجان اگرچه از نظر جغرافیایی و فرهنگی در آسیای غربی قرار دارند، ولی از نظر سیاسی جزو کشورهای اروپایی محسوب میشوند.

هدف نهایی سازمان توسعه اقتصادی و بالا بردن سطح زندگی مردم از طریق گسترش روابط اقتصادی میان کشورهای عضو میباشد. محدودیت ذخایر ارزی، نیاز به اجرای طرح های صنعتی، دسترسی به تکنولوژی روز به ارتقا سطح رفاه در منطقه، از جمله دلایل دیگر ایجاد آ.ر.سی.دی بود. موقعیت ویژه جغرافیایی و همبستگی تاریخی کشورهای عضو ایکو از دیرباز مورد توجه سران کشورهای عضو و گردانندگان سیاست های بین

المللی بوده است. پیشنهاد دولت ایران و اجلاس مدیران کل وزارت امور خارجه کشور ایران، ترکیه و پاکستان، که در تاریخ ۷ تا ۹ بهمن ۱۳۶۳ ر تهران تشکیل شد قطعنامه ای به تصویب رسید. تشکیلات سازمان شامل شورای برنامه ریزی، شورای وزیران، دبیرخانه و ۷ کمیته با عناوین: کمیته صنایع، بازرگانی، ارتباطات و حمل و نقل، اطلاعات، نفت، همکاریهای فنی، و هماهنگی است. برای گسترش مناسبات اقتصادی و بازرگانی میان اعضای ایکو ایجاد ثبات در قوانین و مقررات تجاری در کشورها عضو، انتشار سریع و کامل اطلاعات تجاری، اعلام تدابیر و مقررات حمایتی هر کشور عضو به دبیرخانه برای اطلاع رسانی به سایر کشورهای عضو، تعیین سقف حداقل حجم تجارت درون منطقه ای در دوره های یکساله، توسعه همکاریهای اقتصادی از طریق سرمایه گذاری مشترک در پروژه های صنعتی و کشاورزی با استفاده از معافیت مالیاتی و تضمین انتقال سود حاصل از آن، ایجاد نمایشگاه، هماهنگی میان گمرکات، جلوگیری از وضع عوارض با اقدامات محدود کننده و تسهیل ترانزیت کالا میان اعضا ضرورت دارد. در سالهای اخیر، روابط اقتصادی ایران با تعدادی از اعضای تازه وارد ایکو، وارد مرحله جدیدی شده است. مناسبات اقتصادی ایران و آذربایجان، ایران و قرقیزستان، ایران و

تاجیکستان، ایران و ترکمنستان، ایران و قزاقستان بود. نقش ایران در منطقه ایکو به ویژه در کشورهای آسیای میانه، روز به روز در حال افزایش است. یکی از موفقیت‌های ایکو در سال‌های اخیر شکل‌گیری کارگزاری‌های تخصصی برای گسترش همکاری و استمرار بخشیدن به فعالیت‌های مشترک در چارچوب و مجرای مشخص بوده است. موسسه فرهنگی و بنیاد علمی ایکو از جمله این کارگزاری‌هاست. با گسترش سازمان همکاری اقتصادی "ایکو" با توجه به شرایط خاص اقتصادی و جغرافیای اعضای جدید، تعیین اولویت‌هایی در همکاری‌های مشترک منطقه‌ای ضرورت داشت. در راستای حمل و نقل و ارتباطات به عنوان عناصر پیش‌نیاز و زیربنا در توسعه اقتصادی جایگاه ویژه‌ای یافت و موجب شد گسترش راه‌های جاده‌ای، اتصال شبکه‌های راه آهن، ایجاد خطوط هوایی و کشتیرانی از جمله اولویت‌ها و اصلی‌ترین نیازهای ارتباطی کشورهای منطقه ایکو به شمار آید. ۲ همکاری مشترک منطقه‌ای بین سازمان‌های تشکیلاتی خارجی از چارچوب سازمان ایکو قرار دارند مستقل عمل میکنند. این ۲ همکاری عبارت است از ایکوسای و ایکوتا میباشد. موانع توسعه ایکو را تحت ۲ عنوان موانع خارجی و موانع داخلی خلاصه کرد که از موانع داخلی، میتوان عدم برنامه ریزی بهینه متناسب با

امکانات و اهداف اصلی و کمبود توان مالی؛ و از عوامل خارجی نفوذ امریکا و روسیه برای جنگ اندازی بر درآمد منطقه را بر شمرد.

ایجاد سازمان "همکاری برای عمران منطقه ای" را باید در شرایط سیاسی و اقتصادی ایران، پاکستان و ترکیه در دهه ۱۹۶۰ جستجو کرد. از نظر شرایط اقتصادی ۳ کشور بنیان گذار، در پی اجرای طرح های صنعتی کردن خو به شیوه غربی بودند. محدودیت ذخایر معدنی نیاز به اجرای طرح های صنعتی، دریافت فناوری و استفاده از امکانات رفاهی منطقه ای از جمله دلایل شکل گیری سازمان عمران منطقه ای بود. سازمان همکاری اقتصادی "ایکو" جایگزین سازمان عمران منطقه ای شد. از هنگام تشکیل سازمان همکاری اقتصادی تا تصویب پروتکل اصلاحی پیمان از میر این سازمان فعالیت چشمگیری نداشت. بر اساس سند چشم انداز ۱۰ ساله ایکو، کشورهای عضو میکوشند؛ کاهش موانع تعرفه ای و غیر تعرفه ای تا سال ۲۰۱۵ حجم تجارت میان اعضا را از ۶ درصد به ۲۰ درصد افزایش دهند. یک منطقه آزاد تجاری تاسیس کنند. با بررسی رشد حجم مبادلات تجاری این کشورها با دیگر کشورهای جهان نتیجه

میگیریم که اگر برنامه ریزی مناسب صورت گیرد میتوان از ظرفیت های موجود در آن کشورها برای افزایش بیشتر تجارت درون منطقه و تامین سود بیشتر برای همه اعضای ایکو بیشتر بهره برداری کرد. در پایان میتوان گفت اعضای ایکو در مسیر تحقق یک طرح همکاری منطقه ای موفق با دشواری های جدید مواجه هستند. تلاش هایی که آغاز شده برای به ثمر رسیدن نیازمندی متداوم پایداری اعضا است. ایکو در چارچوب سازماندهی منسجم و هماهنگ توسعه اقتصادی را افزایش دهد و باعث شود کشورها از وابستگی اقتصادی به کشورهای بزرگ دست بکشند و نیازهای داخلی خود را توسط کشورهای عضو ایکو حل کنند. بنابراین میتوان نتیجه گرفت که شکل گیری سازمان منطقه ای در ایکو با چالش ها و محدودیت های درون منطقه ای متعدد از لحاظ فرهنگی- اجتماعی، اقتصادی سیاسی و امنیتی و نقش سامانه مداخله گر رو به رو است و از این رو موفقیت منطقه گرایی در بستر یک سامانه منطقه ای در ایکو با تردید جدی همراه است.

پیشنهادات

هرگاه خواسته باشیم به یک جمله راه کارایی ایکو نشان داده شود کفایت بگوییم چالشهای که باعث عدم گسترش همکاریهای ایکو گردیده است بر طرف شود. لکن این یک جواب کلی است که ضرورت به توضیح همه جانبه دارد، بنا بر آن روی چند نکته زیر مشخص انگشت میگذارم:

۱- مقرارت، طرز العمل ها و توافق های ایکو طور واضح شود که با در نظر داشت برابری و تساوی حقوق، تمام کشورهای عضو بدون تبعیض و امتیاز در اجرای آن مکلف باشند؛

۲- با در نظر داشت منافع اقتصادی خویش همه کشورها صادقانه تلاش کنند تا اختلافات ذات البینی را حل کنند و یا حد اقل مناسبات اقتصادی را قربانی مناسبات سیاسی نسازند، بلکه مطابق به توافقات امضا شده ایکو عمل کنند؛

۳- برای اینکه ایکو بتواند به یک سازمان فعال و جواب گو بدل شود، باید تجارت بین کشور بین کشورهای عضو

در اولویت قرار گرفته و تجارت با سایر کشورها در گام
بعدی صورت گیرد.

منابع و مأخذ

الف - کتاب ها

- ۱- آقای، سید داوود- اصغری حقیقی. سازمانهای بین المللی، کابل انتشارات سنجش، چاپ اول، سال ۱۳۸۱، صفحه ۲۲۵-۲۲۶.
- ۲- ابراهیمی نژاد، مهدی. سازمانهای مالی و پولی بین المللی، تهران (سمت)، ۱۳۸۵، صفحه ۲۲۴.
- ۳- ابراهیمی نژاد، مهدی، سازمانهای مالی و پولی بین المللی، انتشارات سمت، صفحه ۱۵۹.
- ۴- دانشمندان اکادمی علوم و پوهنتون کابل، کتاب دایرته المعارف، جلد اول، نشریه اکادمی علوم افغانستان، سال ۱۳۸۶، صفحه ۹۸۸.
- ۵- دکتر مهدی ابراهیمی نژاد، کتاب سازمانهای مالی و پولی بین المللی، چاپ اول، نشریه تهران، سال ۱۳۹۱، صفحه ۲۲۲-۲۲۳.
- ۶- زاهد، محمد اکبر. سازمان بین المللی، چاپ اول، انتشارات مستقبل، کابل، صفحه ۱۰۷.

۷- علی تک روستا، کتاب سازمانهای پولی، مالی و اقتصادی بین المللی، چاپ اول، ناشر، دانشکده علوم اقتصاد ایران، سال ۱۳۸۷، صفحه ۱۰۵-۱۰۶.

۸- غفوری، محمد. سازمانهای بین المللی، تهران (سمت) ۱۳۸۶، صفحه ۲۱۸.

۹- کولایی، الهه؛ مودب، محمد، سازمان همکاری اقتصادی ایکو دستاورد و چشم اندازها، تهران: انتشارات دانشگاه تهران (۱۳۸۸)، صفحه ۲۱۹.

۱۰- کولایی، الهه، ایکو و همگرایی منطقه ای، تهران: مرکز پژوهش های علمی و مطالعات استرتیژیک خاور میانه (۱۳۷۹)، صفحه ۱۰۰-۱۰۱.

۱۱- موسازاده، رضا. سازمانهای بین المللی، تهران: میزان، (۱۳۷۹)، صفحه ۱۰۹-۱۱۰.

ب- مقالات

۱- اخوان کاظمی، بهرام "نقش سازمانهای منطقه ای در پایداری امنیت کشور های عضو"، اطلاعات سیاسی- اقتصادی، شماره ۲۰۹-۲۱۰، (بهمن و اسفند ۱۳۸۳).

۲- پیشداد، سعید، همگرایی در سازمان ایکو، تهران: انتشارات باز (۱۳۸۳).

۳- "تهران، میزبان اجلاس سران ایکو...."، بهار، صفحه ۱۴.

۴- حاجی یوسفی، امیرمحمد و دیگران، نخبگان و همگرایی منطقه ای در سازمان همکاری اقتصادی (ایکو)، مطالعات آسیای مرکزی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، سال پنجم، شماره ۱۰، بهار و تابستان (۱۳۹۱).

۵- رسولی، الهام، نقش تاثیر قدرت های خارجی در عدم همگرایی در میان اعضای ایکو، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۶۰، (۱۳۸۶).

۶- سلیمان پور، هادی؛ دامن پاک حامی، مرتضی، نقش چندجانبه گرایی و ترتیبات تجاری منطقه ای در پیشبرد دیپلماسی اقتصادی ایران، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی، سال دوم، شماره ۳، (۱۳۸۸).

۷- شهابی، سهراب، موقعیت ایکو بعد از تحولات ۱۱ سپتامبر، بولتن مرکزی مطالعات عالی بین المللی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شهریور (۱۳۸۱).

۸- شیخ حسنی، کامبیز، ایکو یک دیدگاه منطقه ای موسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.

- ۹- صفی نیا، پرویز، همکاری برای عمران منطقه ای، تهران: دبیرخانه همکاری عمران منطقه ای، (۱۳۸۳).
- ۱۰- عباس اشلقی، مجید؛ دامن پاک جامی، مرتضی، جمهوری اسلامی ایران سازمانهای اقتصادی ایکو، بیست سال از گسترش این سازمان، فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۸۴، زمستان (۱۳۹۲).
- ۱۱- کوزه گر کالجی، ولی، فرصت ها و چالش های ایکو، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۶۲، تابستان (۱۳۸۷).
- ۱۲- مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، فرهنگ علوم سیاسی، تهران: چاپخانه مرکز اطلاعات، (۱۳۷۵).
- ۱۳- معاونت برنامه ریزی و بررسیهای اقتصادی، نشریه نماگرهای بازرگانی ماهنامه گزیده ای از آمار و اطلاعات بازرگانی- اقتصادی ایران و جهان، سال ۱۳۸۳، شماره ۲۹.
- ۱۴- میرزایی، محمد، سازمانهای همکاری اقتصادی ایکو در حال تحول و توسعه، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، دفتر سیاسی بین المللی وزارت امور خارجه شماره ۵۳، (۱۳۸۵).

ج - منابع انگلیسی

- 1- Bernard, Guilhon (Ecosystems Innovation and Production)- Translator , Milad Khalili Yaganah , Publications , Beed publishing 2018. .
- 2- Bhatti, A Maqbool (1992),” ECO: Challenges and Opportunities in the 1990s”, The Institute of Strategic Studies Islamabad, Strategic Studies (special issue: ECO looking to the Future), volume XV, winter Number.2.16-29
- 3- Haghghi , Massod (1995), “Barriers to convergence in Economic Cooperation Organization (ECO)”, Middle East Quarterly, No.7, Tehran.
- 4- Elhami, Amir.h. (2011), “ Formation and Evolution of Regional Organizations: The case study of (ECO)”.M.A diss. Allame Tabatabai University- ECO college of Insurance
- 5- Marzooghi , Hassan (2003), Expansion of trade in Eco by reducing tariffs, of Commercial Studies Publications, Tehran

- 6- Omid , Ali (2006), "Comparison of Convergence in ECO and ASEAN" Economic-political information Monthly Maganiz , vol. 19 No.7&8, serial No
- 7-. Pakdaman , Reza (1996), ECO, Institute of Commercial Studies publications, Tehran

(ECO)
**Economic Cooperation
organization**

Mursal Bakhtari

2023